

T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÖNETİM VE ORGANİZASYON
ANABİLİM DALI

4843

TÜRKİYE'NİN SANAYİ İŞLETMELERİNDE FİNANSMAN SORUNLARINA GENEL BAKIŞ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Adil DEMİRBİLEK

İstanbul — 1988

İ Ç İ N D E K İ L E R

	<u>Sayfa</u>
GİRİŞ	III
BİRİNCİ BÖLÜM	
1. KÜÇÜK SANAYİ İŞLETMELERİNİN TANIMI, MEVCUT DURUMU VE ANA SORUNLARI	1
1.1. KÜÇÜK SANAYİ İŞLETMELERİNİN TANIMI	1
1.2. MEVCUT DURUMU	5
1.3. ANA SORUNLARI	11
1.3.1. İşyeri ve Yerleşim Sorunu	12
1.3.2. Temin-Tedarik Sorunu	14
1.3.3. İşgücü ve Eğitim Sorunu	15
1.3.4. Üretim ve Teknoloji Sorunu	17
1.3.5. Pazarlama Sorunu	18
İKİNCİ BÖLÜM	
2. KÜÇÜK SANAYİ İŞLETMELERİNİN FİNANSMAN VE KREDİ SORUNLARI	21
2.1. FİNANSMAN SORUNLARI	21
2.1.1. Finansman Sorunlarının Başarısızlıktaki Rolü ve Payı	21
2.1.2. Karşılılaşılın Finansman Sorunları	25
2.1.2.1. Varlıklara Yapılacak Yatırımlarla İlgili Finansman Sorunları	25
2.1.2.1.1. İşletmeyi Satın Almakta ya da Kurmakta Karşılılaşılın Sorunlar	26
2.1.2.1.2. Sabit Varlıklara Yatırımda Karşılılaşılın Sorunlar	30
2.1.2.1.3. İşletme Sermayesinin Yetersizliğinden ve Yönetiminden Kaynaklanan Sorunlar	33
2.1.2.2. Sermaye Yapısı İle İlgili Sorunlar	36
2.2. KREDİ SORUNLARI	41
2.1.2. Küçük Sanayi İşletmeleri İçin Kredinin Gerekliliği ve Önemi	41
2.2.2. Küçük Sanayi Kredileri Konusunda Kalkınma Planlarında Öngörülen Tedbirler	44

G İ R İ Ş

Küçük sanayi işletmeleri fonksiyonları itibariyle gelişmekte olan ülkemiz ekonomisinde önemli bir yere sahiptirler.

Bir taraftan işyeri sayısı, istihdam, yaratılan değer, millî gelire katkı, yerel kaynakları değerlendirme, bir dereceye kadar tekelleşmeyi önleme ve rekabeti düzenleme şeklinde mevcut ekonomik etkinlikleri olan bu işletmeler; diğer taraftan bölgeler arası dengesizliğin giderilmesi, göç hareketinin önlenmesi, sınai mülkiyetin tabana yayılması, gelir dağılımının düzenlenmesi gibi sosyal ve siyasal yönden de son derece önemli rol oynamaktadırlar.

Sanayileşme hareketinin dinamik unsurlarını oluşturan küçük sanayi işletmelerinin varlığı ve gelişmesi, büyük sanayi işletmelerini yakından ilgilendirmektedir. Bugün büyük sanayide gereksinim duyulan bazı ara mallarının üretimi küçük sanayi işletmeleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Büyük sanayiın besleyicisi durumunda olan bu işletmelerin modern bir yapıya kavuşturulması halinde büyük sanayi işletmelerinin toplam sermaye yatırımlarından bir tasarruf sağlanabilir. Bu itibarla, sanayinin yapısını güçlendirmek için büyük sanayi ile küçük sanayiın birbirini tamamlaması gerekir.

Sanayileşme süreci içerisinde bulunan memleketimizde, küçük sanayi işletmelerinin karşılaştığı çeşitli sorunlar var-

dır. Bu sorunlardan en önemlilerinden birini de finansman ve kredi konusunda karşılaşılan güçlükler oluşturmaktadır.

Finansman sorunları yatırım safhasında başlanmakta, işletmeye alma safhasında da devam etmekte ve küçük sanayi işletmelerini tüm yaşamları boyunca değişik biçimlerde etkilemektedir.

Günümüzde küçük işletmelerin kredi yönünden yeterli bir desteğe sahip olduklarını da söylemek mümkün değildir. Genel kredi hacminden alınan payın düşük olması, izlenen faiz politikasının olumsuz etkileri, danışmanlık hizmetlerinin yetersizliği ve artan formaliteler küçük sanayicilerin kredi taleplerinin resmi kredi piyasasının dışına taşmasına neden olmaktadır.

Kredi kaynaklarının sınırlı ve yetersiz olmasına bir de küçük sanayicilerin finansman konusundaki bilgi ve tecrübe noksanlığı eklenince, sorun daha ciddi boyutlara ulaşmaktadır. Bu nedenle, küçük sanayi işletmelerinin yeterli finansmanı zamanında ve uygun koşullarda temin edememeleri ya da sağladıkları fonları verimli olarak kullanamamaları, modernleşme çabalarını dolayısıyla gelişmelerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Ülkemizde, küçük sanayi işletmeleri ile ilgili kurum ve kuruluşların faaliyetleri ve bunların bu kesime sağladığı destek yeterli olmaktan uzaktır. Her şeyden önce, bu kesimin sorunlarına ışık tutacak ciddi araştırmaların sınırlı düzeyde olması, bu alanda yapılacak yeni çalışmalara kaynak oluşturamamaktadır. Özellikle bu durum, küçük sanayi işletmelerinin finansman ve kredi sorunları konusunda daha da belirgindir.

Küçük sanayi işletmelerinin ağırlıklı olarak finansman ve kredi sorunlarının ele alındığı bu tezin birinci bölümünde,

küçük sanayi işletmelerinin tanımı yapılmış ve mevcut durumu ile ana sorunlarına değinilmiştir. İkinci bölüm ise, finansman ve kredi sorunlarından oluşmaktadır. Üçüncü bölümde de, karşılaşılan finansman ve kredi sorunlarına çözüm önerileri getirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KÜÇÜK SANAYİ İŞLETMELERİNİN TANIMI, MEVCUT DURUMU VE ANA SORUNLARI

1.1. KÜÇÜK SANAYİ İŞLETMELERİNİN TANIMI

"Küçük işletme" deyince akla ilk gelen "Küçük Sanayi İşletmeleri"dir. Bunda "işletme" sözcüğünün yaptığı çağrışım kadar, küçük sanayi işletmelerinin küçük işletmeler içinde gerek sayı, gerekse ekonomiye değişik şekillerdeki katkı bakımından çok büyük bir öneme sahip olmasının rolü vardır(1).

"Küçük Sanayi İşletmesi" kavramı statik bir kavram değildir. Zaman içerisinde, ülkelerin ekonomik yapılarındaki değişimlere ve gelişmişlik düzeylerine bağlı olarak küçük sanayi teşebbüslerini belirleyecek büyüklük ölçüleri de değişmekte, hatta bu değişme aynı ülke içinde farklı yöre ve işkollarında da görülebilmektedir. Dolayısıyla, bugün küçük sanayi teşebbüsleri arasında yer alan işletmeler ekonomik gelişmeye ayak uydurarak orta sanayi teşebbüsü düzeyine ulaşırken, bu gelişmenin arkasında kalan dönün orta sanayi teşebbüsleri

(1) Cevdet NAZLI, "Küçük İşletmelerin Yerleşim, Yatırım, Donatım, Tedarik ve Üretim Sorunları", 1983 Yılı Türkiye Sanatkar ve Küçük Sanayiciler Semineri, 30 Kasım - 1-2 Aralık, İzmir, s.1.

de bugünün küçük sanayi teşebbüsü tanımını içine girmektedir.

Günümüzde, küçük sanayi işletmelerinin tanımlanmasında çeşitli ölçütler kullanılmaktadır. Bunlar; "İstihdam Edilen İşçi Sayısı", "Sabit Sermaye Yatırım Tutarı", "Üretimde Kullanılan Enerji Miktarı", "İşçi Başına Düşen Yatırım Miktarı", "Mülkiyet Durumu", "Üretilen Malın Türü", "Teknolojik Düzey", "Üretim Kapasitesi", "Yıllık Satış Değeri", "Maliyet ve Pazar Durumu" gibi ölçütlerdir. Çeşitli ülkelerde ve bu arada ülkemizde bu ölçütlerden biri ya da birkaçına tanımlamada yer verilmektedir.

Sanayileşmiş ülkelere A.B.Devletleri'nde imalat sektöründe 500 işçi çalıştıran işletmeler küçük sanayi işletmesi sayılırken, öte yandan Kanada'da aynı sektörde 100 işçi istihdam eden ve bunun yanında yıllık cirosu 5.000.000 dolar olan işletmeler bu tanımlamaya girmektedir. Japonya'da ise, imalat sektöründe 300 işçi çalıştıran ve sermayesi 5.072.000 dolar olan işletmeler küçük sanayi işletmesi kabul edilmektedir(2).

Az gelişmiş ülkelere Hong Kong'da imalat sektöründe 200 işçi istihdam eden ve sermayesi 196.900 dolar olan işletmeler, küçük sanayi işletmesi sayılırken, aynı sektör için Kore'de 5-200 işçi çalıştıran ve 125.300 dolarlık sermayeye sahip olan işletmeler bu gruba girmektedir. İsrail'de ise tanımlamaya, imalat sektöründe 25 işçi çalıştıran işletmeler dahil edilmektedir(3).

(2) Demet BÖRTÜCENE, Gül ÖZGİRGİN, Ahmet BULDAM, "Çeşitli Ülkelerde Küçük İşletme Tanımları", D.P.T-S.P.D., Şubat 1980, s.2.

(3) Demet BÖRTÜCENE, Gül ÖZGİRGİN, Ahmet BULDAM, a.g.e., s.4.

Ülkemizde, küçük sanayi teşebbüsleri ile ilgili olarak hukukî, istatistikî ve iktisadî açılardan çeşitli tanımlar yapılmıştır. Birtakım kurum ve kuruluşlarca çeşitli dönemlerde farklı tanımlar yapıldığından tek bir tanım konusunda henüz bir görüş birliğine varılamamıştır.

1950 yılında yürürlüğe giren 5590 sayılı Ticaret ve Sanayi Odaları ve Borsaları Kanunu'nda belirtilen sanayici tanımının dışında kalan işletmeler küçük sanayi işletmeleri olarak alınmıştır. Ancak hemen belirtmek gerekir ki, o tarihte "Sanayici" sayılmayı gerektiren ölçütler bugün için küçük sanayi işletmelerinin tanımlanmasında dahi kullanılamayacak kadar yetersiz kalmaktadır.

Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından çeşitli tarihlerde yapılan Sanayi ve İşyerleri Sayımı'nda, kullanılan ölçütlere uygun işyerleri küçük sanayi işletmesi kapsamına alınmıştır. 1963 yılı sayımında "10 ve daha az sayıda işçi çalıştıran işyerleri"; 1970 yılı sayımında "9 ve daha az sayıda işçi çalıştıran ve 50 B.G.'den az çevirici güç kullanan işyerleri"; 1980 yılı sayımında ise "10'dan az işçi çalıştıran işyerleri" küçük sanayi işletmesi olarak tanımlanmıştır.

Küçük Sanayi'nin tanımını yapabilmek için tek kaynak 6948 Sayılı Sanayi Sicili Kanunu'dur. Kanun 24 Nisan 1957 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanun'un birinci maddesi ile "Sanayi İşletmeleri ve Sanayi İşleri" tanımlanmıştır. Aynı maddede yer alan ikinci fıkra "El ve ev sanatları ile küçük tamirhaneler bu kanuna tabi değildir. Ancak bunlardan teşkilât, imâl ve istihsâl nevi ve miktarı bakımından bu kanuna tabi olacakları İktisat ve Ticaret Vekâleti tayin ve ilân edebilir" hükmünden hareketle, 1980 yılı İcra Planı'nın 212 sayılı tedbir hükmü gereği Devlet Plânlama Teşkilatı ve T.Halk Bankası'nın da görüşü alınarak, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nca

Küçük Sanayici'ye bir tanım getirilmiştir(4).

Yapılan bu tanımla, "En çok 25 kişi çalıştıran bilanço değeri 20 milyon liraya kadar makina parkına sahip olup üretim yöntemleri kısmen teknik, kısmen deneye dayanan işletmeler" küçük sanayi işletmeleri olarak belirlenmiştir.

T.Halk Bankası, Küçük Sanayi Tesis ve İşletme Kredileri'nin tahsisinde 1982 yılı başından itibaren bu tanımla kullanmaya başlamıştır. Ancak 1984 yılında tanımlamada, işletmede çalıştırılan 25 kişi ölçütü sabit tutularak makina parkı bilanço değeri itibarıyla 20 milyon liradan 80 milyon liraya yükseltilmiştir. Yapılan bu değişiklikle kapsam genişletilerek daha önce kredi alamayan Kollektif, Komandit, Anonim ve Limited Şirketler'in de kredi alabilir duruma gelmesi sağlanmıştır.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın bir de Küçük Sanayi Siteleri Kredileri'nde uygulanan tanımlı vardır. Bu tanımda ölçüt olarak bina ve arsa bedeli hariç makina ekipman ve sabit sermaye yatırımının toplam değeri dikkate alınmaktadır. Toplam yatırım miktarı yılın rayiçleri üzerinden Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından tesbit edilmektedir.

Halen 15 milyon liranın altında makina-donatım değerine sahip işletmeler, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nca belirlenen Tip Statü'de yer alan işkollarından birinde çalışmakta iseler Küçük Sanayi Siteleri Yapı Kooperatifleri'ne üye olarak krediden yararlanabilmektedirler(5).

(4) "Esnaf, Sanatkâr, Küçük Sanayi" B.B.Y.K.P.Özel İhtisas Komisyonu Raporu, D.P.T.: 1913, Ö.İ.K: 298, Ankara-1983, s.4.

(5) Ahmet BULDAM, Sabahattin AFACAN, Aydın BAŞTAN, "Türkiye'de Küçük Sanayi Siteleri" Yayın No: DPT:1847, SPB:353, Aralık 1982, s.7.

Görüldüğü gibi çeşitli kurum veya kuruluşların farklı ölçütler kullanmalarının başlıca nedeni, tanımda gözetilen amaçlardan kaynaklanmaktadır. Her kurum veya kuruluş kendi alanında sürdüreceği çalışmalarını verimli kılmak ya da sağlayacağı hizmetin etkinliğini artırmak için farklı birtakım ölçütleri kullanmaktadır.

Değişen teknik ve ekonomik koşullara bağlı olarak kullanılan tanımların da değişeceği muhakkaktır. Bu nedenle çeşitli kurum veya kuruluşlarca farklı tarihlerde yapılan farklı "Küçük Sanayi İşletmesi" tanımlarından bir tanım kargaşasının oluştuğu anlamı çıkartılmamalıdır.

Önemli olan nokta, aynı anda farklı amaçlarla kullanılmakta olan tanımlarda temel niteliklerin korunulmasına özen gösterilmesidir(6).

1.2. MEVCUT DURUMU

Küçük Sanayi İşletmeleri, ülkemiz ekonomisinde hem istihdam, hem üretim ve hem de katma değer açısından önemli paya sahiptir.

Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından 1980 yılında yapılan sayım sonuçlarına göre tüm işyerlerinin % 93'ünü küçük işletmeler, % 7'sini de büyük işletmeler teşkil etmektedir. Yine kapsama alınan sektörlerdeki istihdamın da % 68'ini küçük işletmeler, % 32'sini de büyük işletmeler oluşturmaktadır. Diğer taraftan imalât sektöründe faaliyet gösteren küçük

(6) Özdemir AKMUT, "Küçük Sanayi İşletmelerinin Ekonomideki Yeri ve Önemi" Türkiye Madenî Eşya Sanatkârları Federasyonu VI.Dönem Genel Kurul Çalışma Raporu, 29-30 Mayıs 1984, Ankara, s.58.

sanayi işletmeleri sektördeki mevcut işyerlerinin % 95'ini, istihdamın da % 49'unu elinde bulundurmaktadır(7).

Ülkemizde 1980 yılında, büyük ve küçük imalât sanayi-nin iktisadî faaliyet kolları itibarıyla işyerleri sayıları-nın oransal dağılımı ile yedi ilimizdeki (Adana-Ankara-İstan-bul-İzmir-Kocaeli-Bursa-Konya) iktisadî faaliyetleri Türkiye oranı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

D.i.E. İktisadî Faaliyet Kodu	İktisadî Faaliyet Kolu	İktisadî Faaliyet Kolları İtibarıyla Yedi İlimizdeki İşyerleri Sayısının İktisadî Faaliyet- Oransal Dağılımı leri Türkiye Oranı			
		Büyük İmalât Sanayi	Küçük İmalât Sanayi	Büyük İmalât Sanayi	Küçük İmalât Sanayi
31	Gıda Sanayi	% 14	% 08	% 56	% 30
32	Dokuma(Mensucat) Sanayi	% 29	% 28	% 78	% 50
33	Orman Ürünleri Sanayi	% 02	% 18	% 64	% 44
34	Kağıt Sanayi	% 3	% 02	% 93	% 69
35	Kimya Sanayi	% 11	% 03	% 82	% 63
36	Taş-Toprak Sanayi	% 10	% 03	% 46	% 46
37	Metal Ana.Sanayi	% 5	% 1	% 77	% 47
38	Makina Sanayi	% 25	% 35	% 86	% 44
39	Diğer İmalât Sanayi	% 01	% 02	% 96	% 70
		100	100		

KAYNAK: Nezh GÖKDUMAN, "Dünya'da ve Türkiye'de Küçük İşletmelerin Kal-kırmadaki Rolü", Sempozyum Tebliği, 17-18 Ekim 1983, Ankara, s.9-10.

İktisadi faaliyet kolları itibarıyla işyerleri sayıla-rının oransal dağılımı incelendiğinde; büyük imalâta % 29'-luk bir oranla Dokuma (Mensucat) Sanayi ilk sırayı alırken,

(7) Nezh GÖKDUMAN, "Dünya'da ve Türkiye'de Küçük İşletmelerin Kalkınmadaki Rolü" Sempozyum Tebliği, 17-18 Ekim 1983, Ankara, s.7.

küçük imalât işletmelerinde % 35'lik bir oranla ilk sırayı Makina Sanayi almaktadır.

Öte yandan büyük ve küçük imalât sanayinin yedi ilimizdeki iktisadî faaliyetleri Türkiye oranı dikkate alındığında; Makina Sanayi büyük imalâтта yedi il'de % 86'lık bir paya sahipken, küçük imalât işletmelerinde bu payın % 44 olarak gerçekleştiği görülmektedir.

Tablodaki verilerin değerlendirilmesinden anlaşılmaktadır ki; küçük sanayi işletmeleri ülke çapında hem işyeri sayısı yönüyle hem de iktisadî faaliyet kolları itibariyle yaygın bir dağılıma sahiptir. Bu durum, istihdam ve üretim açısından coğrafî bölgeler arasındaki dengesizliğin giderilmesinde küçük sanayinin oynadığı rolün önemini açıkça vurgulamaktadır.

Türkiye'de yapılan Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı sonuçlarına göre, 1-9 işçi çalıştıran imalât işyerleri grubundaki işletmelerin sayısı 1963'de 157.759, 1970'de 170.479 ve 1980'de 177.159'dur.

1980 yılı sayımında küçük imalât sanayiinde hukukî şekil de dikkate alınmıştır. Buna göre işletmelerin % 78'i ferdî mülkiyet, % 17'si adi ortaklık, % 4'ü şirket ve % 1'inin de hukukî şekli bilinmemektedir. Görüldüğü gibi küçük sanayi işletmelerinde şirketleşme oranı çok düşük düzeyde olup ferdî mülkiyet ağırlık kazanmaktadır.

Ülkemizde küçük imalât sanayiinde toplam çalışan sayısı 1963'de 354.021, 1970'de 327.028 ve 1980'de 493.666'dır. Ücretli çalışanlar ise 1963'de 131.736, 1970'de 99.481 ve 1980'de 217.634'dür. Buradan ücretli çalışanlar ile ücretsiz çalışan işletme sahiplerinin toplam istihdam içindeki payını bulmak mümkündür. Çalışan her 100 kişiden 1963'de 37'si ücret-

li, 63'ü ücretsiz; 1970'de 70'i ücretli, 30'u ücretsiz; 1980'de ise 56'sı ücretli, 44'ü ücretsiz'dir. Bu durum göstermektedir ki; küçük sanayi işletmeleri ücretli çalışanlar için olduğu kadar sahiplerinin kendileri, aile bireyleri ve yakınları için de önemli derecede istihdam olanakları yaratmaktadır.

1963'e göre 1970'de işyeri sayısında % 08'lik bir artış olurken toplam istihdamda % 08'lik bir azalış meydana gelmiştir. 1970'e göre de 1980 yılında işyeri sayısında % 04'lük bir artışa karşılık toplam istihdamda % 51 oranında bir artış olmuştur. 1963'e göre 1970'de işyeri sayısındaki artışa karşın toplam istihdamda aynı oranda meydana gelen azalışta, iki dönem arasında dış ülkelere olan işgücü arzının önemli derecede etkisi vardır. Öte yandan işyeri başına ortalama çalışan sayısı 1963'de 2,2, 1970'de 1,9 ve 1980'de 2,8'dir.

Yıllık ortalama çalışan başına düşen ücret miktarları Tablo 1'de belirtilmiştir. O zamanki ekonomik koşullar dikkate alındığında sözkonusu ücretlerin yeterli düzeyde olduğunu söylemek mümkün değildir. Bunda, küçük sanayi işletmelerinde benimsenen emek-yoğun teknolojinin ve kullanılan niteliksiz işgücünün büyük rolü vardır. Bir taraftan kalifiye olmayan işgücünün verimliliğinin düşük olması, diğer taraftan işin önemli bir kısmının nitelikli emek sahibi olan işletme sahibi tarafından yerine getirilmesi ücretlerin düşük düzeyde seyretmesine neden olmaktadır.

İstihdamdaki payları bu denli önemli olan küçük sanayi işletmeleri, üretim ve katmadeğer yönüyle de ulusal ekonomideki etkinliğini hissettirmektedir.

TABLO 1- KÜÇÜK SANAYİ İŞLETMELERİ'NDE İŞYERİ SAYISI, İSTİHDAM VE ÜCRET DURUMU

	(A) İşyeri Sayısı	Toplama Oranı (%)	(B) Ücretle Çalışanlar Ortalaması	(C) Çalışanlar Ortalaması	(C/A) İşyeri Başına Ortalama Çalışan Sayısı	(D) Toplam Ücret Ödemesi (TL)	(D/B) Yıllık Ortalama Çalışan Başına Düşen Ücret Tutarı(TL)
1970 YILI SAYIMI							
1970 YILI TOPLAM	170.479	100	99.481	327.028	1,9	600.371.000	6.035
1980 YILI SAYIMI							
Hukukî Şekil							
Ferdî Maliyet	138.017	77,9	126.717	321.838	2,3	7.979.714.837	62.973
Adi Ortaklık	31.198	17,6	58.797	129.688	4,2	4.115.892.332	70.001
Kollektif Şirket	4.444	2,6	15.629	23.250	5,2	1.074.570.410	68.755
Komandit Şirket	248	0,1	718	1.085	4,4	46.554.919	64.840
Limited Şirket	886	0,5	4.321	5.208	5,9	334.311.725	77.369
Anonim Şirket	2.145	1,2	11.162	12.080	5,6	1.087.901.701	97.465
Kooperatif Şirket	63	0,02	164	202	3,2	26.773.800	163.255
Diğerleri	153	0,08	126	315	2	8.997.920	71.412
1980 YILI TOPLAM	177.159	100	217.634	493.666	2,8	14.674.717.644	-

KAYNAK: 1970 Yılı Sayımı: Türkiye İstatistik Cep Yıllığı, 1982, s.130-133.

1980 Yılı Sayımı: D.İ.E.1980-Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı

II.Aşama, Küçük İmalât Sanayi

TABLO 2- KÜÇÜK SANAYİ İŞLETMELERİ'NDE ÜRETİM VE KATMA DEĞER

	Yıl Sonunda Çevirici Güç (BG)	Stok Değişimi(TL)	Sabit Sermayeye Yıl İçinde Yapılan Gayri Safi İlave (TL)	Girdi (TL)	Çıktı (TL)	Katma Değer (TL)
1970 YILI SAYIMI						
1970 YILI TOPLAM	549.894	-	559.054	8.396.227	12.173.223	3.776.996
1980 YILI SAYIMI						
Hukukî Şekil						
Ferdi Mülkiyet	1.122.367	11.974.688.593	3.334.595.930	112.870.853.005	167.307.235.363	54.436.382.358
Adi Ortaklık	557.339	6.496.841.923	1.988.556.304	77.118.832.363	107.397.974.241	30.279.141.878
Kollektif Şirket	111.522	3.645.251.074	803.347.022	33.184.932.534	46.158.686.124	12.973.753.590
Komandit Şirket	6.306	190.882.064	154.452.000	2.471.448.020	3.170.227.888	698.779.868
Limited Şirket	14.275	940.237.860	278.796.973	8.299.271.836	10.491.276.958	2.192.005.122
Anonim Şirket	109.483	4.361.798.877	3.678.455.990	19.423.463.841	25.490.824.374	6.067.360.533
Kooperatif Şirket	0	(-)57.373.637	0	965.747.682	1.375.718.464	409.970.782
Diğerleri	490	5.140.386	5.528.000	213.342.128	291.637.986	78.295.858
1980 YILI TOPLAM	1.921.782	27.557.467.140	10.243.732.219	254.547.891.409	361.683.581.398	107.135.689.989

KAYNAK: 1970 Yılı Sayımı: Türkiye İstatistik Cep Yıllığı, 1982, s.130-133.

1980 Yılı Sayımı: D.İ.E.1980-Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı
II.Aşama, Küçük İmalât Sanayi

Küçük imalât sanayiinde işletme başına 1970 yılında 3,2 B.G. çeviri güç kullanılırken bu miktar 1980'de 10,8 B.G.'-ne yükselmiştir. Ayrıca, sabit sermayeye yıl içinde yapılan gayri safi ilave 1970'e nazaran 1980'de 18 kat artış göstermiştir.

1970 yılında girdi/çıkıtı oranı % 69, 1980 yılında ise % 70'dir. 1970 yılı itibariyle her 1 TL'lık girdiden 1,45 TL'lık çıktı elde edilirken 1980'de her 1 TL'lık girdiden 1,42 TL'lık çıktı sağlanmıştır. Dolayısıyla katma değer oranı 1970 de % 45, 1980'de ise % 42 oranında gerçekleşmiştir.

1.3. ANA SORUNLARI

Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu 10 Ocak 1984 tarihinde Sanayi ve Ticaret Bakanı Cahit Aral'a içerisinde küçük sanayi sektörünün sorunlarının da yer aldığı bir rapor sunmuştur.

Söz konusu sorunların içerisinde; sağlık koşullarına aykırı ve verimli çalışmaya engel işyerlerinin mevcudiyeti; hammadde temininde çekilen güçlükler; işkolu, işyeri, makina ve ekipman seçiminde, kalite, finansman, iç ve dış pazarlama ve maliyet tespiti gibi konularda bilgi yetersizliğinden kaynaklanan güçlükler; mamul piyasasından haberdar olunamaması; gerekli makina ve teçhizatın alınamaması nedeniyle kalite ve imalatın düşmesi; ayrıca gene bu nedenle yeni mamul madde imalatına geçilememesi; iç ve dış fuarlara organizasyon yetersizliğinden katılinamaması, bu yüzden büyük sanayi ile işbirliğinin zayıf kalması gibi konular yer almaktadır(8).

(8) İMBA-İletişim Merkezi Basın Ajansı, Haftalık Ekonomi Bülteni, "Ortadirek Kendini Anlatıyor" 30 Ocak 1984, s.23.

Küçük sanayi kesiminin çeşitlilik arzeden bu sorunlarını; işyeri ve yerleşim, temin-tedarik, işgücü ve eğitim, üretim ve teknoloji, pazarlama, finansman ve kredi gibi ana sorun başlıkları altında gruplandırmak mümkündür.

1.3.1. İşyeri ve Yerleşim Sorunu

Sanayileşmekte olan ülkelerde sanayi işletmeleri, ulaşım ağına, insan gücüne, hammadde kaynaklarına, enerji ve büyük çaptaki tüketim merkezlerine yakın olabilmek için şehirlerde toplanmaktadır. Bu durum ise az gelişmiş ülkelerde bölgeler arası dengesizlik doğurarak ekonomik ve sosyal yapıyı olumsuz yönde etkilemekte, nüfusun belirli odaklarda yoğunlaşmasına ve dolayısıyla düzensiz kentleşmeye neden olmaktadır(9).

Gelişmekte olan ülkemizde küçük sanayi işletmeleri, büyük ölçüde il ve ilçelerde, mahalle aralarında ve bilhassa konut alanları altında dağınık, çalışma ve iş güvenliği koşullarına uymayan, rantabl olmayan ve çeşitli tehlikelerle her zaman karşı karşıya olan işyerlerinde faaliyet göstermektedir.

Küçük sanayi işletmelerinin yerleşiminde göze çarpan bu dağınıklık, bunların optimum ölçeklerde kurulamamalarına, istenen düzeyde uzmanlaşmamalarına, aralarında işbirliği ve işbölümü kuramamalarına yol açtığı gibi, kalite ve fiyat konularında istikrarsızlık, çevre kirlenmesi ve yerleşme yerlerinde gürültü gibi sorunları beraberinde getirmektedir(10).

(9) Sanayi Bölge Siteleri Genel Müdürlüğü'nün 12 Eylül 1980-12 Eylül 1983 Yılı Faaliyetleri, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, s.2.

(10) Cevdet NAZLI, a.g.e., s.2.

Genellikle kent merkezlerinde yüksek kiralarla tutulan kısıtlı büyüklükteki işyerleri, yeni makina ve ekipman ilavesine ve daha fazla kişiyi istihdam etmeye engel olmaktadır. Bu durum küçük sanayi işletmelerinin gelişmesini ve büyümesini önlemektedir.

Muhtelif bölgelerde küçük sanayi tesislerinin münferiden kurulması neticesi müştereken kurulması gerekli, her site için elzem olan alt yapı tesisleri (yol, su, elektrik ve kanalizasyon), eğitim banka, P.T.T., kantin, ilk yardım istasyonu vb. müşterek hizmet tesislerine sahip olamamaları da diğer bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır(11). Özellikle ferdi yatırımlarda alt yapı giderleri küçük sanayicilerin başlangıç maliyetlerini gereksiz yere yükseltmekte ve kaynak savurganlığına neden olmaktadır.

Ülkemizde güçlü, hızlı ve yaygın sanayiî teşvik etmek, düzenli şehirleşmeyi sağlamak ve nüfusu yerinde tutabilmek amacıyla 1966 yılından itibaren küçük sanayi potansiyeli olan il ve ilçelerimizde Küçük Sanayi Siteleri'nin yapımına başlanmıştır.

12 Eylül 1983 tarihine kadar hizmete giren 99 adet küçük sanayi sitesinde 27.467 işyeri olup takriben 164.802 kişilik istihdam gücü yaratılmış olacaktır. Ayrıca mezkûr fonlarla halen inşaatı devam eden 39 adet küçük sanayi sitesi, sosyal hizmet binaları ile birlikte 13.034 işyeri ihtiva etmekte olup, ileri yıllarda peyderpey hizmete girdiğinde takriben 78.204 kişilik istihdam gücüne ulaşılacaktır(12).

(11) "Esnaf, Sanatkâr, Küçük Sanayi", s.40.

(12) "Sanayi Bölge Siteleri Genel Müdürlüğü'nün 12 Eylül 1980-12 Eylül 1983 Yılı Faaliyetleri" s.1.

Küçük sanayicileri, ekonomik ve teknik yönden günümüz koşullarına uygun modern işyerlerine kavuşturmak için sürdürülen çalışmalara devletçe sağlanan desteğin artırılması gereklidir. Bu amaçla söz konusu alana aktarılan fonların artırılması, kredilerin vade ve faiz oranlarının yöreler itibarıyla adil olarak saptanması, projelerdeki gecikmelerin önlenmesi, küçük sanayi siteleri kooperatiflerine üye olabilmek için gerekli olan formalitelerin en aza indirilmesi ve üye katılım paylarının günün ekonomik koşulları ile uyumlu düzeye getirilmesi lazımdır.

1.3.2. Temin-Tedarik Sorunu

Küçük sanayi işletmelerinin hammadde ve aramalı sağlamaları oldukça zor koşullarda gerçekleşir. Üretim miktarının düşük olması nedeniyle bu teşebbüslerin özellikle hammadde piyasalarında mal bulmak veya malı ucuza sağlamak olanakları azdır(13). Hammadde üreticisi firmaların genellikle kendilerinden büyük miktarlarda mal alan işletmelerle çalışması, zaten nakit sıkıntısı çeken küçük sanayicileri pahalı kredi kullanmaya ve tekel durumundaki hammadde kaynaklarına bağlı kalmaya zorlamaktadır. İthal malı girdilerin ediniminde de aynı şekilde karşılaşılan parasal güçlükler ve zaman alıcı formaliteler, küçük sanayicileri yüksek kârlarla çalışan ithalâtçıların eline düşürmektedir.

Küçük Sanayicilerin gerek üretiminde kullandıkları girdileri uygun zamanda alma ve gerekse ürünlerini belli bir süre bekletme olanakları sınırlıdır. Özellikle depolama sorunu girdiler için olduğu kadar çıktılar için de büyük önem taşımaktadır. Üretilen malların fiyatlarında aşırı düşmeler olsa bile, depolama olanağının sınırlılığı küçük sanayicileri, ürettikleri malları ellerinden bir an önce çıkarmaya zorlamaktadır(14).

(13) Akın İLKİN, "Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi" İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi. İkt. Fak. Yayın No: 343, Çağlayan Basımevi. Birinci Baskı, 1974, s.297.

(14) Arif ERSOY, "Küçük Sanayi İşletmelerinin İktisadî Etkinliklerini Artırmaya Yönelik Bir Yaklaşım" Küçük İşletmelerin Problemleri ve Çözüm Yolları Sempozyumu, 12-13 Aralık 1983, İstanbul, s.19.

Üretim girdilerinin zamanında ve uygun koşullarda temin edilememesi, küçük partiler halindeki edinimin nakliye masraflarını artırması, stoklama olanaklarının sınırlılığı, girdilerin özellikleri konusunda varolan teknik bilgi noksanlığı ve girdi piyasasının iyi izlenememesi gibi nedenler küçük sanayi işletmelerinin üretim faaliyetlerini ciddi olarak sarsmaktadır. Bu olumsuz gelişmeler, bir taraftan ürünün kalitesinin bozulmasında ve maliyetlerin artmasında etkili olurken diğer taraftan da fiyatların yüksek düzeyde oluşmasına ve rekabet gücünün azalmasına yol açmaktadır.

Temin-tedarik sorununun çözümü için bu konuda küçük sanayicilere hizmet götüren Küçük Sanat Kooperatifleri'nin faaliyetlerinin yurt çapında yaygınlaştırılması gerekmektedir. Özellikle, kaliteli hammadde ve malzeme ithalinin Küçük Sanat Kooperatifleri eliyle yapılması, tek başlarına ithalata yönelmeleri mümkün olmayan küçük sanayiciler için gerçekçi bir yaklaşım olacaktır.

1.3.3. İşgücü ve Eğitim Sorunu

Ülkemizde mevcut bulunan nitelikli işgücü açığı, küçük sanayi işletmelerinin işgücü gereksinimlerinin belirli asgari yeteneklere sahip işçiler tarafından karşılanmasına neden olmaktadır. Nitelikli işgücü potansiyelinin büyük bir bölümünün, kendilerine daha iyi çalışma olanakları sağlayan büyük işletmelerce istihdam edilmesi küçük sanayi işletmelerinin bu konudaki sorunlarını daha da güçleştirmektedir.

Küçük sanayi teşebbüslerinin, meslekî eğitim görmüş gençlere tanıdığı olanaklar yeterli düzeyde olsa bile, bu işletmeler işyeri olarak çekici görünmemektedirler. Yetenekli genç elemanlar pratikten yetişmiş ustanın yanında çalışmak istemeyip, ücret sisteminin, atölye ve çalışma düzeyinin iyi olması gibi nedenlerle kamu kuruluşları veya büyük işletmeler-

de daha düşük gelişme olanakları ile çalışmaya razı olmaktadır(15). Bu nedenler yüzünden küçük sanayi işletmelerinde "orta kademe teknik eleman" sıkıntısı çekilmektedir. Üst kademe teknik eleman olan mühendislerin bu teşebbüslerde çalışmaya itibar etmemeleri dikkate alındığında tekniker ve teknisyenlerin istihdamının gerekliliği daha çok kendisini hissettirmektedir(16).

Küçük sanayici işletmesindeki faaliyetlerini yöresindeki diğer küçük sanayicilerden veya atadan süregelen bilgi ve tecrübe birikimiyle sürdürmektedir(17). İşin teknik sorumluluğunu üstlenen küçük sanayicinin, gelişen teknoloji karşısında demode olan bilgi ve yöntemleri yanında bir de işletmesinde kendisinden daha az nitelikli işgücünü kullandığı düşünlürse meslekî ve teknik eğitimin bu kesim için taşıdığı önem daha iyi anlaşılır.

Meslek eğitimi, insan kaynağını faydalı sosyal amaçlar için değerlendirme ve geliştirme yoluyla kültürel ve ekonomik gelişmeye hizmet etmektedir. Ülkemiz Sanayinin gelişip işyerlerinin ülke sathına yayılması, okula dayalı meslekî ve teknik eğitimin yanında çıraklık eğitiminin de geliştirilmesini kaçınılmaz kılmıştır. Yapılan araştırmalar, ekonomik ilerlemelerde % 80 oranında eğitimin rol oynadığı, buna karşılık fizikî yatırım ile kapitalin eğitimden sonra geldiğini ortaya koymuştur(18).

-
- (15) Sibel TANBERK, "Küçük İşletmelerin Yönetimi ve Problemleri", Sevk ve İdare Dergisi, Ocak 1975, s.26.
- (16) İ.Adnan ÖLÇÜCÜOĞLU, "Küçük Sanayi İşletmelerinde İşgücü Kullanımı Açısından Eğitim", Küçük İşletmelerin Problemleri ve Çözüm Yolları Sempozyumu, 12-13 Aralık 1983, İstanbul, s.2.
- (17) Alev GÜNAL, "Esnaf ve Sanatkârın Sorunları ve Çözümleri", 2.Türkiye İktisat Kongresi, 2-7 Kasım 1981, İzmir, s.239.
- (18) "Esnaf, Sanatkâr, KüçükSanayi",...s.111.

1.3.4. Üretim ve Teknoloji Sorunu

Küçük Sanayicilerin değişen ekonomik ve sosyal, hatta teknolojik şartlar içinde varlıklarını sürdürmelerinde karşılaşılan en önemli darboğaz, kullandıkları üretim projesi ve üretim teknolojisindeki yenilikleri izleyememeleri, ya da bunları üretim süreçlerinde kullanamamalarıdır(19). Aslında bu güçlükler küçük sanayi işletmelerinin mevcut yapılarından kaynaklanmaktadır. bu teşebbüslerin faaliyetlerinin kapsadığı alanlardaki ölçek büyüklüğü ve faaliyetlerin ileri teknolojinin gerektirdiği uzmanlık dallarına ayrılması bir sınırlama getirmektedir. Diğer bir deyişle, ileri teknoloji ve modern üretim yöntemlerinin küçük sanayi işletmelerinde kullanılması olanağı oldukça sınırlı düzeyde kalmaktadır.

Küçük sanayi işletmeleri, başlangıçta az sermaye ve pratik bilgiye dayalı olarak faaliyete geçseler de zamanla teknik bilgi ihtiyaçları yeni üretim sahalarına yönelmeleri için gerektiği kadar yeni teknoloji kullanabilme açısından da önemli bir sorun olmaktadır(20). Üretim araç ve gereçleri için yanlış teknoloji seçimi, üretim konusunda uzmanlaşmama ve standart üretim sorunları küçük sanayi teşebbüslerinde üretimin verimini düşürmektedir. Yine modern üretim araçlarının kullanımı, bakımı ve onarımında yapılan hatalar üretimin aksamasına ve kalitenin bozulmasına neden olmaktadır(21).

Yapılacak üretim için, bilinçli bir teknoloji seçiminin yanı sıra projelendirme ve makina parkının en ekonomik şekilde değerlendirilmesine verilecek önem; sanayileşmekte

(19) "Cumhuriyetin 50.Yılında Esnaf ve Sanatkâr" Ekim 1973, Ankara, 216.

(20) A.Şahin ULUSOY, "Türkiye'de Esnaf, Sanatkâr ve Küçük Sanayicilerin Sorunları ve Çözümü için Öneriler", 2.Türkiye İktisat Kongresi, 2-7 Kasım 1981, İzmir, s.246.

(21) Sibel TANBERK, a.g.e., s.25-26.

olan ülkemizde, düşük ekonomik ölçekte çalışan ve teknoloji düzeyi sınırlı olan küçük sanayi işletmelerinin artan üretim maliyetlerinin düşürülmesinde etkin bir rol oynayacaktır.

1.3.5. Pazarlama Sorunu

Üretimi yapılan mamullerin miktarlarının ve çeşitlerinin az olması ve pazarlama faaliyetlerine ayrılan finansal kaynakların sınırlılığı, küçük sanayi işletmelerinin kendi bünyelerinde pazar araştırması, dağıtım kanalları ve reklam faaliyetlerini kapsamına alan bir "Pazarlama Organizasyonu" oluşturmalarına engel teşkil etmektedir. Bu nedenle sözkonusu teşebbüslerin mamullerinin pazarlanması görevini aracılar üstlenmektedir.

Küçük sanayiciler pazarı iyi tanıyamadıklarından araçlarla olan çalışmalarında zayıf pazarlık gücüne sahiptirler. Yine finansal olanakların yetersizliği reklam ve satış artırıcı çabalara gereken önemin verilmesini engellemektedir.

Pazarlamada karşılaşılan güçlükler, küçük sanayicileri çoğu kez mamulleri için iyi bir pazarın mevcut olmadığı konusunda yanlış bir düşünceye sevkeder. Aslında bu yanlış düşünce, onların pazarlar hakkında yeteri kadar bilgi ve tecrübe sahibi olmadıklarından kaynaklanmaktadır.

Küçük sanayi işletmelerinde araştırma olanaklarının mevcut olmayışı nedeniyle talepteki değişmeler izlenememekte ve pazar boşlukları belirlenememektedir. Talepte meydana gelen değişmeler izlenemediği için mamullerin üretiminde gerekli değişiklikler yapılamamaktadır. Üretim kapasitesi ise talepteki ani değişmelere cevap verebilecek düzeyde değildir. Öte yandan talebi bazı dönemlerde artan mamul çeşitleri için stok yapma olanağı işletme sermayesinin sınırlı olması nedeniyle mümkün olamamaktadır.

Küçük sanayicilerin yapmış oldukları araştırmalar ve değişiklikler gelişigüzel önerilere dayanmaktadır. Gelişigüzel önerilere göre yapılan değişiklikler "ekonomik maliyet tasarrufu" gibi kavramlara ters düşmektedir. Örneğin; mamul dizaynında veya ambalajında bu şekilde yapılan değişiklikler maliyet düşürücü değil, maliyet artırıcı sonuçlar doğurmaktadır(22).

Pazarlamada karşılaşılan diğer bir sorun, küçük sanayicinin oldukça yetersiz kaldığı pazarlama planlaması alanında ortaya çıkmaktadır. Pazarlama planlaması küçük sanayiciye; üretim, finansman, personel ve tedarik fonksiyonları arasında bir koordinasyon üstünlüğü kazandıracaktır. Çünkü pazarlama planlaması çalışmalarını sırasında küçük sanayici, plan dönemi içinde ne kadar üreteceğini, hammadde ihtiyacını, tahmini maliyetlerini, gelir ve gider miktarlarını görme imkânına kavuşacaktır. Bu işi yapmakla küçük sanayici işletmenin zayıf ve **kuvvetli yönlerini belirleyecek, ulaşılabilir hedefleri tespit edecek, kendisini ve faaliyetlerini değerlendirmenin yanında denetleme olanağını da bulmuş olacaktır(23).**

Büyük sanayide gereksinim duyulan bazı ara mallarının üretimi, ekonomik olmadığı gerekçesiyle küçük sanayi işletmelerince gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle büyük sanayi işletmeleri, kendileri için üretimi kârlı olmayan bazı ara mallarını ya küçük sanayicilere sipariş vererek yaptırırlar ya da onlardan hazır olarak satın alırlar. Böylece, ürettikleri mallarda kullandıkları yerli parça oranını artırarak maliyet-

(22) Mehtap KÖKTÜRK, "Küçük İşletmelerin Pazarlama Sorunları", Küçük İşletmelerin Problemleri ve Çözüm Yolları Sempozyumu, 12-13 Aralık 1983, İstanbul, s.4.

(23) Erinc BÖGE, "Küçük İşletmeler İçin Bir Pazarlama Modeli Denemesi", Küçük İşletmelerin Problemleri ve Çözüm Yolları Sempozyumu, 12-13 Aralık 1983, İstanbul, s.9.

lerini düşüren büyük sanayi işletmeleri hem iç hem de dış pazarlarda rekabet etme olanağına sahip olurlar. Bu yolun gerçekleşmesiyle de, yan sanayi durumundaki küçük sanayi işletmelerinin ürünlerine büyük sanayiden gelen taleple bir pazar olanağı doğmuş olacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KÜÇÜK SANAYİ İŞLETMELERİNİN FİNANSMAN VE KREDİ SORUNLARI

2.1. FİNANSMAN SORUNLARI

2.1.1. Finansman Sorunlarının Başarısızlıktaki Rolü ve Payı

Küçük girişimciler ya hazır bir işi devir olarak (işletmeyi satın alarak), ya da işe sıfırdan başlayarak (işletmeyi kurarak) iş hayatına atılırlar. Her iki durumda da verilen karar yeni bir yatırımı ifade etmektedir. Yatırım kararının verilmesiyle de finansman sorunları başlamış olacaktır.

Yatırım kararı ile ortaya çıkacak hataların bir kısmı, girişimcilerin iş hayatına atılmada zamansız ve aceleci davranmalarından kaynaklanmaktadır. Kişilerin, mevcut bir olanağın bir daha ellerine geçemeyeceği inancı, patronlarına kızmaları veya bir an önce bağımsız olarak çalışmayı arzulamaları, onların ayrıntılı bir finansman plânlamasına gerek duymadan işe başlamalarına neden olmaktadır. Bazı girişimciler de yeterli sermayeye sahip olmadan işlerini şansa bırakarak iş hayatına atılırlar. Bunlar, kısa bir süre sonra, iş hayatına atılmanın kolay, ancak zarar etmeden işi yürütebilmenin ya da pazarı terk etmenin çok zor olduğunu anlarlar. Bununla beraber sonradan edinilen deneyim başarısızlıkları önlemede kişi-

lere pek yarar sağlamaz(24).

Küçük girişimcilerin başarısızlığında etkili olan değişik nedenler vardır. Araştırmacılar, başarısızlıkta kötü yönetim ve yönetsel deneyimsizliğin diğerlerine oranla daha önemli bir neden olduğu konusunda aynı görüşü paylaşmaktadırlar. Kötü yönetim ve yönetsel deneyimsizlikten kaynaklanan başarısızlık nedenlerinin çoğunluğu ise finansman konusuyla yakından ilgilidir. Ancak, burada önemli bir nokta; geçerli iş olanağının yokluğunda ya da bir iş bunalımında girişimcinin finansman gücünün, yönetsel bilgi ve deneyiminin bir anlam taşımayacağıdır. Geçerli iş olanağının bulunması durumunda bundan yararlanabilmek büyük ölçüde girişimcinin yönetsel başarısına, öncelikle finansman yönetimdeki etkinliğine ve yeterli finansman kaynaklarına sahip olmasına bağlıdır(25).

Daha çok teknik yönü ağır basan küçük girişimci, işletmenin bütün fonksiyonlarını yerine getirmede güç durumlara düşmektedir. Meslekî bilgi ve tecrübesiyle işletmesindeki üretim faaliyetine tam anlamıyla olmasa bile yön vermeyi başarabilen küçük işletme yöneticisi; pazarlama, finansman ve personel gibi diğer işletme fonksiyonlarını yerine getirmede aynı başarıyı gösterememektedir. Özellikle, işletmenin büyüme-ye başladığı dönemlerde, daha çok yoğunluk kazanan işletme görevlerinin üstesinden gelmeye küçük girişimcinin kapasitesi yetmemektedir. Bu durum, küçük girişimcinin bilhassa finansman konusundaki zayıf yönünü daha belirgin hale getirmektedir.

(24) Oktay ALPUGAN, "Türkiye'de Esnaf ve Sanatkârlarla İlgili Kredi Politikaları, Finansman Sorunları ve Öneriler" 1983 Yılı Türkiye Sanatkâr ve Küçük Sanayiciler Semineri, 30 Kasım - 1-2 Aralık, İzmir, s.4.

(25) Oktay ALPUGAN, a.g.e., s.2.

Küçük sanayi işletmelerinde finansman servisinin bulunmaması ve finansman uzmanından yoksunluk; işletme için en uygun finansman yolunun seçilmesi, ödeme planının düzenlenmesi, mamul stok tutarının tespiti, ciddi bir planlama gibi eksikliklere neden olmaktadır(26). Küçük işletmecinin finansman konusundaki bilgi noksanlığı, yorumlamaya elverişli sağlıklı verilerin elde edilememesi ve bu işlere ayrılacak zamanın kısıtlı olması küçük sanayi işletmelerinde etkili bir finansman planlamasının oluşturulmasına sınırlama getirmektedir. Bu nedenle küçük işletmeci, yatırım kararını verirken hissi davranmaktadır. Yatırım kararında yapılan hatalar, daha önceden gereksinim duyulan sermayenin kullanım alanının, miktarının ve kaynağının yanlış olarak saptanmasına neden olmaktadır. Bu olumsuz etkenler, fizikî ve fikrî mesaisi ile işletmenin geleceğine yön vermeye çalışan küçük girişimciyi başarısızlığa sürüklemektedir.

Öte yandan yapılan araştırmalar, küçük sanayi işletmelerinin başarısızlığında öz kaynak sermayesinin yetersiz olmasının büyük rolü olduğunu ortaya çıkarmıştır. Özellikle işe başladıktan sonra sermaye gereksinimleri ne öz ne de yabancı kaynaklardan karşılanamadığından işler iyi gitmemekte ve işletmeyi başarısızlığa kadar götürmektedir(27).

Başarısızlık konusunda büyük işletmeleri küçüklerinden ayıran en önemli nokta ise, yönetim süresinde yapılan ve başarısızlığa yol açan hataların kimilerini düzeltebilecek finansal güce ve zamana yalnızca büyük işletmelerin sahip olmalarıdır. Bu nedenle küçük girişimcilerin yönetim sürecinde

(26) O'Donnell John L., Ali Sait YÜKSEL, "Para Bulma - (Finansman)ın Seçilmiş Konuları" Ankara, 1970, s.208.

(27) Ali CEYLAN, "Küçük İşletmelerde Sermaye Gereksiniminin Belirlenmesi", Bursa İ.T.İ.A.Dergisi, Cilt VII, No: 3, Eylül 1978, s.255.

yapacakları tek önemli hata onları pazarı terketmeye zorlayabilir(28).

Ülkemizde, Ege Bölgesi, İzmir ilinde "Ağaç İşleri" işkolunda faaliyet gösteren küçük sanayi işletmelerine ilişkin olarak bir araştırma düzenlenmiştir. Bu araştırma, küçük sanayi işletmeleri açısından finansman konusunun önemini vurgulamaktadır. Söz konusu araştırmada, işletme sahiplerine yöneltilen soruda, onlardan işletme fonksiyonlarını önem derecelerine göre değerlendirmeleri istenmiş ve verilen cevaplar aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

İŞLETME FONKSİYONLARI	İŞLETME FONKSİYONLARININ ÖNEM DERECESESİ				
	1	2	3	4	5
FİNANSMAN	58 % 55,24	17 % 16,20	14 % 13,33	10 % 9,52	6 % 5,71
PAZARLAMA	17 % 16,20	31 % 29,52	22 % 20,90	23 % 20,95	12 % 11,43
ÜRETİM	19 % 18,10	29 % 27,62	30 % 28,57	16 % 15,24	11 % 10,47
SATINALMA	5 % 4,76	11 % 10,48	18 % 17,14	37 % 35,24	34 % 32,38
PERSONEL	6 % 5,71	17 % 16,19	21 % 20	19 % 18,10	42 % 40
TOPLAM	105	105	105	105	105

KAYNAK: Oktay ALPUGAN, "Türkiye'de Esnaf ve Sanatkarlarla İlgili Kredi Politikaları, Finansman Sorunları", Seminer Tebliği, 30 Kasım - 1-2 Aralık 1983, İzmir, s.2.

Tablodan da görüleceği gibi, küçük girişimciler finansmanı önem derecesi en yüksek olan işletme fonksiyonu olarak

(28) Oktay ALPUGAN, a.g.e., s.2.

değerlendirmişlerdir.

2.1.2. Karşılaşılan Finansman Sorunları

2.1.2.1. Varlıklara Yapılacak Yatırımlarla İlgili Finansman Sorunları

Küçük sanayi işletmelerinde özellikle sermaye yetersiz olduğundan varlıklara yatırıma pek önem verilmez. Yeterli sermayenin olduğu durumlarda ise sabit varlıklara aşırı yatırım işletmenin kârlılığını azaltır(29). Bu durum, finansman yönetimi konusunda yetersiz olan girişimcinin sermayeyi varlıklara nasıl dağıtacağı hakkında gerekli bilgi ve deneyime sahip olamamasından kaynaklanmaktadır.

Başlangıç sermayesinin belirlenmesinde ve tedarikinde küçük girişimci çok önemli güçlüklerle karşılaşmaktadır. Küçük sanayi işletmelerinde sabit yatırım harcamalarına aşırı kaynak tahsisi savurganlığa yol açmakta ve işletmenin çalışma sermayesinin yetersiz düzeyde kalmasına yol açmaktadır. İşletme sermayesinin kıtlığı; bir taraftan işletmenin düşük kapasite ile çalışmasına ve uygun pazarları kaybetmesine neden olurken, diğer taraftan da yeniden sermaye tedarik etme açısından küçük girişimciyi darboğazlara sokmaktadır.

Kuruluş ve yatırım safhasında başlayan finansman sorunları, işletmeye alma safhasında da devam etmekte ve küçük sanayi işletmelerinin faaliyetlerini tüm yaşamları boyunca değişik biçimlerde etkilemektedir.

(29) Ali CEYLAN, "Küçük İşletmelerin Finansal Yönetimi ve Bursa Bölgesinde Bir Uygulama", Bursa 1982, s.23.

2.1.2.1.1. İşletmeyi Satın Almakta ya da Kurmakta
Karşılaşılan Sorunlar

İşe başlarken, bir işletmeyi kurmak yerine devren satın almak küçük girişimciler arasında yaygın bir işlemdir.

Bir işletmeyi satın almanın, kurmaktan daha iyi olacağını savunanlar çoğunluktadır. Çünkü, özellikle küçük girişimciler arasında yaygın olan kuruluştaki hataların, satın alma işlemi ile belli bir oranda giderilebileceği fikri savunulmaktadır(30). Bu itibarla bir işyerini açmak yerine, satın almak girişimcinin başarısızlık riskini azaltmaktadır.

İşe bizzat işletmeyi kurarak başlamak finansal açıdan çok ayrıntılı planlamayı gerektireceğinden, deneyimsiz işletmeci toplam pazar talebini, pazar payını, başlangıç sermayesini ve satış gelirlerini tahmin etmekte güç durumlara düşecektir. Oysa bir işletmenin devren satın alınmasıyla bu sorunların çözümü kolaylaşacaktır(31).

Bir işletmeyi satın almakla, girişimci üretim gücünün gelecekteki kazancını almaktadır. İşletme varlıklarının gerçek değeri, işletmenin görünümünde veya maliyetinde değil, onların kazanç gücünde saklıdır. Bu nedenle yatırım yapmadan önce gelir tahmininde bir yargıya varılmış olmalıdır(32). Yine, girişimci bir işletmeyi devren satın almakla sadece işyeri, araç, gereç, üretim veya servis satın almamaktadır. Aynı zamanda eski girişimcinin işçileri, müşterileri, bankası ve

(30) Ali CEYLAN, a.g.e., s.20.

(31) Ali CEYLAN, "Satın Alınacak Küçük Bir İşletmenin Değerlendirilmesi", Finansal Yönetim ve Yatırım Planlaması Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 17, Mart 1983, s.67.

(32) M.ABDELSAMAD, A.T.KINDLING, T.L.WHEELLEN, Çeviren: Bülent TOKAT, "Küçük İşletmelere Yatırım Yapmadan Önce Ne Aranır" Eskişehir İ.T.İ.A.Dergisi, Cilt XV, Sayı: 2, Haziran 1979, s.107.

satıcılarla da iş ilişkileri satın alınmaktadır(33).

Küçük bir işletmeye yatırım yapmadan önce gelecekteki gelişmesinin sınırlarını ve olanaklarını belirlemeli, etkili bir finans politikası uygulanmalıdır. Bunun için de, yatırımı haklı çıkaracak birtakım genel ve özel faktörlerin incelenmesinde yarar vardır.

Genel faktörler; risk ve riske karşı bilgi edinme, kâr durumunu araştırma, işletmenin geleceğini inceleme, işletme hakkında araştırma ve değerlendirme yapma, varlıklar yerine kazanç gücünü satın alma, işletmeyi edinme işleminde tecrübeli kişileri kullanma vb. sıralanabilir. Genel faktörlerin değerlendirilmesinden sonra hâlâ yatırım ile ilgileniliyorsa, yatırıma özgü faktörlere bakılmalıdır. Bu faktörleri de; yatırımın girişimci için uygulanabilirliği, işletmenin geçmişi, mal veya hizmetin niteliği ve talebi, malî tabloların incelenmesi, bilanço ve gelir tabloları arasındaki ilişkiyi inceleyen rasyolar, finansal rizikolar vb. sıralamak mümkündür(34).

Gerekli bütün incelemeleri yapmak suretiyle girişimci işletmeyi satın almaya karar verirse, önce işletmenin satın alma değerini belirlemeli ve sonra pazarlığa girmelidir. Pazarlık bir sanattır. Satın alma işleminde tasarruf sağlayabilmek için satıcıyı iyi tanımak gerekir. Alıcı, satıcının güdülerini, karakterini ve zekâsını inceleyerek ona karşı pazarlıkta bir üstünlük kurabilir. Pazarlıkta satıcının istediği fiyattan veya değerlendirilen fiyattan az bir fiyat vermek ve ödemeler için taksit teklif etmek alıcının politikası olacaktır(35).

(33) Tenay KOPARAL, "Türkiye'nin Kalkınmasında Küçük Sanayinin Önemi ve Katkısı", Ankara 1977, s.80.

(34) M. ABDELSAMAD, A.T.KINDLING, T.L.WHEELLEN, Çeviren: Bülent TOKAT, "Küçük İşletmelere Yatırım Yapmadan Önce Ne Aranır", s.106-110.

(35) Ali CEYLAN, "Küçük İşletmelerin Finansal Yönetimi ve Bursa Bölgesinde Bir Uygulama", s.22.

İyi bir satın alma işlemi ile başlangıçtan itibaren gelir sahibi olunabilir. Hernekadar satın alınacak bir işletme için hava parası olarak ek bir ödeme söz konusu olsa da; çalışan bir işletme satın alındığından dolayı işe başlama zamanı kısalmış olacak ve yapılan ödemenin bir kısmı kısa bir süre sonra geriye dönecektir. Bu nedenle işe başlama zamanının kısalmış olması, girişimci için önemli bir faktördür(36).

Bir işletmeyi devren satın almanın sağlamış olduğu üstünlüklere karşın bir sakıncası; istenmeyen stok, mobilya ve demirbaşların satın alınması zorunluluğudur(37).

Devren satın alma işlemi rasyonel değilse, küçük girişimci işletmeyi kurmaya karar verir.

Yeni bir işletmenin kurulması, yapılacak yatırımın ayrıntılı bir listesini hazırlamak ve gerekli sermayeyi belirlemek açısından güç bir iştir. Küçük girişimcilerin önemli bir kısmının ayrıntılı bir finansal planı gerçekleştirebilecek bilgi ve deneyimden yoksun olmaları, onların kuracakları işletmeleri için gerekli olan sermaye gereksinimini yanlış olarak saptamalarına neden olmaktadır. Yine, bağımsız olarak çalışma eğiliminden kaynaklanan düşünce, küçük girişimcilerin bu konuda başkalarından yardım isteme olanaklarını engellemektedir.

Kuruluş aşamasında, finansman planlamasında karşılaşılan güçlüklerin en önemlisi küçük işletme olmanın niteliklerinden kaynaklanmaktadır. Talebi az veya değişebilir nitelik gösteren mallar üzerinde çalışmak zorunda kalan küçük sanayi işletmelerinin bu aşamada finansman planlamasının temel

(36) Ali CEYLAN, "Satın Alınacak Küçük Bir İşletmenin Değerlendirilmesi", s.66.

(37) Ali CEYLAN, a.g.e., s.67.

verilerini oluşturan gelir ve gider tahminlerini sağlıklı bir biçimde yapabilmeleri oldukça güçtür(38). Bu nedenle üretimi tasarlanan mamüle karşı pazarda oluşabilecek potansiyel ve umulan satış tutarının tahminindeki hatalar, küçük girişimcilerin yararlanabilecekleri tahmini gelir ve gider tablolarının oluşturulmasına izin vermemektedir.

Küçük bir işletme kurulurken girişimciler işyeri kiralamak, başlangıç stokunu almak, gereç satın almak ya da bunları karşılayacak fonlara sahip olmakla işe başlayabileceklerini düşünerek hataya düşmektedirler. Oysa bu kalemler, temel yatırım kalemlerinden sadece bir kaçıdır ve daha bir çok para talep eden kalemler vardır(39). Seçilen işin konusu, özelliği gereği hemen kâr getirmeyebilir. Küçük girişimci işini, kendisinin ve ailesinin geleceği için kâr geterene kadar desteklemek zorundadır. Eğer kredili satış yapılıyorsa, satış gelirlerinin belirli bir kısmı, belli bir süre müşteriler üzerinde kalacaktır. Bu nedenle girişimci işi, ailesi, fiyat artışları ve beklenmeyen hadiseler için bir miktar fonu da yatırım harcamalarına dahil etmelidir.

Ülkemizde, Bursa yöresinde yapılan bir araştırmada kapsama alınan küçük sanayi işletmelerinden İpekli Dokumacılar'ın % 76'sı, Madeni Dökümcüler'in % 85'i ve Tabaklar'ın % 89'u işletmelerini bizzat kurduklarını; yine İpekli Dokumacılar'ın % 24'ü, Madeni Dökümcüler'in % 15'i ve Tabaklar'ın % 11'i de işletmelerini devren satın aldıklarını ifade etmişlerdir(40). Bu durum küçük girişimcilerin, devren satın almanın ayrıntılarını ve sağlayacağı üstünlüğü yeterince bilmediklerini göstermektedir.

(38) Oktay ALPUGAN, a.g.e., s.3.

(39) Ali CEYLAN, "Küçük İşletmelerde Sermaye Gereksiniminin Belirlenmesi", s.257.

(40) Ali CEYLAN, "Küçük İşletmelerin Finansal Yönetimi ve Bursa Bölgesinde Bir Uygulama, s.75.

Gerek satın alınmaması gereken bir işletmenin devir alınması veya yüksek fiyattan satın alınmasının getireceği olumsuz etkiler, gerekse işletmeyi bizzat kurmakta yapılan hatalar, küçük işletmenin faaliyet döneminde çözümü güç yeni finansman sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

2.1.2.1.2. Sabit Varlıklara Yatırımda Karşılaşılan Sorunlar

Sabit varlıklar, işletmede bir yıldan daha fazla sürede kullanılan ve paraya çevrilebilmeleri güç olan varlıklardır. Örneğin; arsa, bina, makina, araç, alet, demirbaş vb. gibi.

İşletme sermayesi hariç arazi, bina ve teçhizat gibi sabit varlıklara yapılan yatırımlar, halen gelişmekte olan bütün memleketlerde, işletmenin seviyesini ve sanayinin hacmini tayin edebilecek yeterli bir ölçü olarak görülmüştür(41).

Bir sınai kuruluş yatırımına karar verildiğinde arsa, yapı, makina ve tesis edinilecek ve daha sonra da dönen varlıklar oluşturulacaktır(42). Bu amaçla girişimciler, kuruluş aşamasında üretim tesislerini gerçekleştirmek için arsa, bina, makina, teçhizat gibi çeşitli yatırım faktörlerine harcamalarda bulunmak durumundadırlar.

Yatırım kararı ile yüksek seviyedeki tutarların kullanımına karar verilmiş olmaktadır. Dolayısıyla yatırım kararındaki yanlışlığın riske soktuğu kaynaklar da yüksek tutarda olacaktır(43). Bu nedenle, özellikle sabit varlık yatırımlarında girişimciler dikkatli olmak zorundadırlar. Çünkü sabit

(41) "Esnaf, Sanatkâr, Küçük Sanayi", s.42.

(42) Oktay GÜVEMLİ, "İşletmelerde Finans Yönetimi - Varlıkların Yönetimi", Cilt: 1, Aralık 1983, İstanbul, s.269.

(43) Oktay GÜVEMLİ, a.g.e., s.269.

varlıklar, kendilerine uzun süre yararlanılmak arzusu ile yatırım yapılan ve paraya dönüşümleri zor olan varlıklardır. Öte yandan sabit varlıklara yapılan yatırımlar, telafisi sonradan mümkün dönen varlık yatırım hatalarından daha fazla güçlük yaratırlar.

Küçük girişimciler, sabit varlıkların ve bunlara yatırılacak sermayenin saptanmasının kolay olduğu şeklinde bir düşünceye sahip olmakla hata yaparlar. İyimser tahmin, sabit varlıkları doğru tahmin edememe nedeniyle yetersiz sermaye ile işe başlanmasına ve başarısızlığa neden olmaktadır(44).

Kullanım süresi kısa olacak ya da maloluğu finansman olanaklarını ve kârlılığını olumsuz olarak etkileyecek bir sabit varlığın satın alınması yerine kiralanması daha rasyonel bir karardır(45). Bu açıdan kiralama yolu, sabit yatırım harcamalarını azaltmaya yönelik bir işlemdir. Varlıkların kiralanması, sermayenin korunması anlamında hesaba katılmalıdır. Çünkü kiralama işlemine yatırılacak para, varlıklara düzenli ödemelere göre daha küçük bir meblağı teşkil etmektedir(46).

Küçük girişimciler, kiralama yolu ile (işyeri, makina ve gereç) sabit varlıklar üzerindeki yatırımlarını minimize edebilirler. Çünkü nakit, alacaklar ve stoklar gibi dönen varlıklara yatırım yapmamak mümkün değildir. Bu varlıkların gerektireceği sermaye, sabit yatırım harcamalarından yapılacak tasarrufla sağlanabilir(47).

(44) Ali CEYLAN, "Küçük İşletmelerde Sermaye Gereksiniminin Belirlenmesi", s.257..

(45) Oktay GÜVEMLİ, "Malî Tablolar Tahlili", 1981, İstanbul, s.104.

(46) M.ABDELSAMAD, A.T.KINDLING, T.L.WHEELLEN, Çeviren: Bülent TOKAT, "Küçük İşletmelere Yatırım Yapmadan Önce Ne Aranır", s.111.

(47) Ali CEYLAN, "Küçük İşletmelerde Sermaye Gereksiniminin Belirlenmesi", s.257.

Ülkemizde sermaye malları ve teknoloji üretimi, sanayileşme süreci henüz tamamlanamadığı için gerçekleştirilememektedir. Bu nedenle, sermaye malı ithali söz konusu olmakta ve bu konuda döviz tasarrufu sağlayacak rasyonel seçeneği belirlemek gerekmektedir. Bu seçeneklerin başında "kullanılmış makina ve teçhizat" ithali gelmektedir. Bugün batı ülkelerinde bir "kullanılmış ekipman piyasası" oluşturulmuştur. Henüz teknolojik ve ekonomik ömrünü doldurmamış makinelerle, ileri teknolojiye dayalı ve sermaye-yoğun üretimi gerektiren makinelerin fiyatları arasında yabancı para olarak fiyat farkı bire dokuz ile bire on arasında değişmektedir. Bu seçeneğin benimsenmesiyle, bir yandan ithal edilecek kullanılmış makinelerin tür ve niteliği ile ithali müteakip kullanma yer ve süreleri denetlenebilirken, diğer yandan da döviz kaybına yol açacak ticari amaçlı fazla yıpranmış makinelerin yurda sokulmasına engel olunabilir(48).

Küçük sanayi işletmeleri, sabit yatırım harcamaları ile ilgili finansman sorunuyla ilk kuruluş aşamasında karşılaşabilecekleri gibi, faaliyet döneminde de, karşılaşabilmektedirler. Faaliyet halinde bulunan küçük sanayi işletmeleri(49);

- Kapasite artırımına yönelik tevsi yatırımlarında,
- Eksik makina ve ekipmanın tamamlanmasına yönelik tamamlama yatırımlarında,
- Faydalı ömrünü tamamlamış eski makina ve teçhizatın yenilenmesine yönelik yenileme yatırımlarında,
- Mevcut makina parkının darboğazlarını gidermeye yönelik yatırımlarında,

(48) Cevdet NAZLI, a.g.e., s.5.

(49) Ali KARAKOÇ, "Sanatkâr ve Küçük Sanayi Kuruluşlarının Finansman Sorunu" Türkiye Madeni Eşya Sanatkârları Federasyonu VI.Dönem Genel Kurul Çalışma Raporu, 29-30 Mayıs 1984, Ankara, s.71.

- Mevcut makina parkının günümüzün gelişen teknolojisine uygun olarak modernize edilmesine yönelik modernizasyon yatırımlarında,
- Ürettiği mamulün kalite ıslahına yönelik ek yatırımlarında,

kaynak sorunu ile karşı karşıya gelmekte ve bu işletmeler kaynak sorununu halledemedikleri takdirde büyüme ve modernleşme şeklindeki amaçlarını gerçekleştirememektedirler.

2.1.2.1.3. İşletme Sermayesinin Yetersizliğinden ve Yönetiminden Kaynaklanan Sorunlar

Küçük sanayi işletmelerinin faaliyete geçebilmesi ve mamul üretebilmesi için sabit varlık yatırımlarını tamamlamış olması ya da sabit yatırımlarla ilgili tüm sorunlarını çözmesi yeterli değildir.

Tesisin faaliyete geçebilmesi ve faaliyetin sürekliliğinin sağlanabilmesi için, hammadde ve yardımcı madde satın alınması, işçi çalıştırılması, enerji, yakıt ve su sağlanması, yönetim, satış ve bir takım genel masrafların yapılması, duruma göre sağlanacak ham ve yardımcı maddeler için önceden avans verilmesi, yeteri kadar stok bulundurulması gerekmektedir(50).

Sözü edilen işlemler, küçük sanayi işletmelerinde sabit yatırımlara ek olarak bir kısım varlıkların para, mal, alacak şeklinde bulundurulmasını gerektirmektedir. Dönen varlıkları oluşturan bu kalemler, aynı zamanda işletme sermayesinin varlık niteliğindeki unsurlarıdır.

(50) Cemile BAYKAN, "Küçük İşletmelerin Sorunları ve Çözüm Yolları", Küçük İşletmelerin Problemleri ve Çözüm Yolları Sempozyumu, 12-13 Aralık 1983; İstanbul, s.12.

Sabit varlıklara yatırımını yapıp belli bir üretim ve satış kapasitesi elde eden işletme, aynı işi çevirebilmek için ağır bir işletme sermayesi sorunu ile karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle enflasyon dönemlerinde işletme girdi fiyatlarının yükselmesi işletmenin mevcut çalışma sermayesinin yetersiz kalmasına yol açmaktadır. Bu nedenle girişimci, enflasyon dönemlerinde ek fon bulabilmek için finansal kurumlara tekrar tekrar başvurmak zorunda kalmaktadır(51).

Küçük girişimcilerin yararlanabilecekleri finansman kaynaklarının sınırlı oluşu nedeniyle uygun koşullarda sağlanabilen az miktardaki kredi, yetersiz işletme sermayesini gereği kadar besleyememektedir. Bu durum, küçük sanayi işletmelerinde kapasite kullanım oranının düşmesine ve kapasitesinin atıl kalmasına neden olmaktadır. Neticede ortaya çıkan olumsuz tablo; küçük girişimcileri nakde, alacaklara ve stoklara yapacakları yatırımlarda, başka bir deyişle işletme sermayesinin yönetiminde ciddi sorunlarla karşı karşıya getirmektedir.

Küçük işletme yöneticilerinin önemli bir kısmının nakdin yönetimine gereken önemi vermemesi; onların borçlarını ödemede sıkışıklıkla karşılaşmalarına, hatta borçlarını ödeyememe durumuna gelmelerine neden olmaktadır.

İşletmeler, kasa ve bankadakinakit sermayesi ile ödenecek borçlar arasındaki uyumu sağlamak için nakit akışı planlamasına gerek duyarlar(52). Nakit akışı planlaması, geleceğe dönük bir süre içinde nakit hareketlerini, nakit girişleri ve çıkışları halinde ayrıntılı olarak zaman dilimleri itibarıyla

(51) Atilla GÖNENLİ, "İşletmelerde Finansal Yönetim", 3.bası, İstanbul, 1979, s.430-431.

(52) Oktay GÜVEMLİ, "İşletmelerde Finans Yönetimi-Varlıkların Yönetimi", s.137.

tahmin etmek ve her zaman dilimi sonundaki kasa ve bankalar mevcudunu saptamak olarak ortaya çıkmaktadır(53).

Nakit akışı planlamasının gerekliliği ve taşıdığı önem, büyük işletmeler kadar küçük işletmeler için de söz konusudur. Ancak küçük işletmelerin yapısı, sağlıklı bir nakit akışı planlamasının oluşturulmasına sınırlama getirmektedir. Küçük işletmelerde finansman servisinin bulunmaması, finansman uzmanından yoksunluk ve ilgili konuda küçük girişimcilerin bilgi ve tecrübe noksanlığı gibi nedenler bu sınırlamaların en önemlileridir. Yine, dış çevreye iyi görünebilmek için kasa ve bankada fazla nakit bulundurulması, kredi çevrelerinin kendi işletmesi hakkında olumsuz düşüneceklerini sanarak nakde gereksinimi olduğu halde kredi almaktan kaçınılması gibi duygusal etmenler de, küçük girişimcileri ilgili konuda olumsuz yönde etkilemektedir.

Küçük sanayi işletmelerinde, nakdın yönetiminde karşılaşılan sorunların yanı sıra alacakların yönetimi de sorun teşkil etmektedir.

İşletmenin veresiye satışları arttığında ya da belli bir veresiye satış oranı üzerinden işletmenin tahsil süresi uzadığında alacak hesaplarına yapılmış olan yatırım da artar. Alacaklar arttığında, işletmenin para gereksinimi de artacak ve girişimci artan satışların ortaya çıkarabileceği ek finanslama sorunu ile karşılaşacaktır(54).

Küçük girişimciler, çoğu kez duygusal satışlar nedeniyle alacaklarını toplamakta zorluk çekerler. Verilen ticarî krediler küçük sanayi işletmelerinde büyük bir orandadır. Ti-

(53) Oktay GÜVEMLİ, "İşletmelerde Nakit Akışı Planlaması", Mayıs 1977, İstanbul, s.2.

(54) Atilla GÖNENLİ, a.g.e., s.447-448.

cari kredilerin ödenmeme riskine karşı alacaklar senede bağlanmalı, kefillerle ödenmeme olasılığı azaltılmalıdır. Eğer, küçük girişimci alacaklarını isteyemiyor, utanıyor veya sıkılıyorsa kredili satış yapmamalıdır(55).

Öte yandan, dönen varlıkların diğer bir unsurunu oluşturan stokların yönetimi de küçük girişimciler için birtakım finansal problemler doğurmaktadır.

Stokların paraya dönüşmesi alacaklara göre daha uzun bir süreyi gerektirmektedir. Bu nedenle stok yönetiminde yapılacak bir yanlışlığın giderilmesi uzun zaman almakta ve güç olmaktadır(56).

Küçük sanayi işletmelerinde stoklama ile ilgili sorunlar; stok bulundurma maliyetine katlanamama, stok alanı yetersizliği, stok bulundurmanın yarattığı faktörlere hazırlıklı olmayış şeklinde kendini göstermektedir(57).

Netice itibarıyla küçük girişimciler, üretim faaliyetinin devamlılığını sağlayacak, verimliliği ve kârlılığını maksimize edecek ve dengeli bir sermaye yapısını oluşturacak işletme sermayesine sahip olmada oldukça zorlanmaktadırlar.

2.1.2.2. Sermaye Yapısı İle İlgili Finansman Sorunları

Bir işletmenin sermaye yapısı denilince, kısacası o işletmenin aktiflerini ne ölçüde kendi öz kaynaklarından, ne ölçüde

- (55) Ali CEYLAN, "Küçük İşletmelerin Finansal Sorunları", Finansal Yönetim ve Yatırım Planlaması Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 12, Aralık 1981, s.331.
- (56) Oktay GÜVEMLİ, "İşletmelerde Finans Yönetimi-Varlıkların Yönetimi", s.175.
- (57) Hüseyin BAŞLIGİL, "Küçük İşletmelerde Stoklama ve Tedarik Sorunları ve Çözümleri", Küçük İşletmelerin Problemleri ve Çözüm Yolları Sempozyumu, 12-13 Aralık 1983, İstanbul, s.2.

çüde yabancı kaynaklardan sağladığı anlaşılır(58).

Küçük sanayi işletmeleri ekonomik faaliyetleri için gereksinim duydukları finansmanın bir kısmını kendi öz kaynaklarından, bir kısmını da yabancı kaynaklardan borçlanmak suretiyle karşılarlar.

Küçük girişimciler, ilk kuruluş yıllarında türlü faktörler nedeniyle yabancı kaynaklardan sermaye sağlamada sorunlarla karşılaşır. Kredi verenler fazla bir risk yüklenmek istemediklerinden, küçük girişimcilerin başlangıç sermayelerinin en az % 50'sinin öz kaynaklardan karşılanmasını isterler(59).

Küçük sanayi işletmelerinde seçilen finansman kaynakları; işletmenin kârlılığı, likiditesi ve risk derecesi üzerinde etkili olduğundan finansman kaynaklarının seçimi en uygun finansman yapısını oluşturmak bakımından büyük önem taşır(60).

İşletmenin sermaye yapısının saptanmasında varlıkların likiditesinin önemli bir payı vardır. Sabit varlıklara yaptığı yatırım çok olan işletmeler için öz kaynaklarla finansman zorunludur. İşletmeye kredi verenler, kredi maliyetini öz kaynağa göre belirlerler. Öz kaynak az olduğunda verilen kredinin riski artacağından maliyeti de artmaktadır(61).

(58) Özdemir AKMUT, "Türkiye'de İşletmelerin Sermaye Yapıları ve Para ve Sermaye Piyasasından Finansman Olanakları", İşletmelerde Karşılaşılan Güçlükler ve Çözüm Yolları, Sempozyum Tebliği, 4 Nisan 1984, Ankara, s.1.

(59) Ali CEYLAN, "Küçük İşletmelerinin Finansal Sorunları", s.331.

(60) Cemile BAYKAN, a.g.e., s.13.

(61) Ali CEYLAN, "Küçük İşletmelerin Finansal Sorunları", s.331.

Genellikle işletmeler, kısa vadeli fonları para piyasasından, orta ve uzun vadeli fon gereksinimlerini de sermaye piyasasından sağlamaktadırlar.

Ödünç verilebilir fonların faizlerindeki yükselişler ve ayrımlı bir kredi politikasının uygulanmadığı ülkemizde küçük sanayi birimlerinin yabancı kaynak kullanımını daraltmaktadır. Finansman kurumları açısından ödünç verilen küçük fonların idare ve takibi, ödünç alan işletmenin ödeme kabiliyet ve arzusunun araştırılması dış kaynak maliyetini yükseltmektedir(62). Söz gelimi, 100 değişik işletmeye birer milyon lira kredi vermenin banka açısından masrafı, tek işletmeye 100 milyon lira kredi vermekten daha yüksektir.

Ülkemizde küçük işletmelerin toplam kredi hacminden aldığı pay % 4 civarındadır. Memleketimizdeki tüm işyerlerinin % 93'ünü küçük işletmeler, % 7'sini ise büyük işletmeler oluşturmaktadır. Büyük işletmeler işyeri sayısı itibarıyla küçük bir rakamı ifade ettikleri halde toplam kredi hacminin % 96'sı gibi büyük bir payını kullanmaktadırlar. Bu durum, ülkemizde sanayi kesimindeki kaynak dağılımının adil olmadığını göstermektedir.

1980 yılında yapılan Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı'na dayanarak, ülkemizdeki küçük sanayi işletmelerinin sanayi grubu itibarıyla sermaye ve kredi durumu bir tablo halinde sunulmuştur.

(62) Ertan Ziver SAVER, "Küçük Sanayi Politikası ve Kriterleri", DPT: 585, SPD: 127, Eylül 1968, s.15.

KÜÇÜK SANAYİ İŞLETMELERİNDE SANAYİ GRUBU İTİBARIYLA SERMAYE VE KREDİ DURUMU (T.L.)

SANAYİ GRUBU	(A) SABİT SERMAYE YATIRIMLARI	(B) DÖNER SERMAYE YATIRIMLARI	(A+B) TOPLAM YATIRIM TUTARLARI	(C) BANKA KREDİLE.	(D) DİĞER KREDİLER	(C+D) TOPLAM YABANCI KAYN. TUTARLARI	[(A+B)-(C+D)] ÖZ KAYNAK TUTARLARI
31. GIDA	9.766.378.318	10.316.822.967	20.083.201.285	1.663.729.006	1.049.205.586	2.682.934.592	17.400.266.693
32. MENSUCAT	19.112.336.194	28.944.097.529	48.056.433.723	3.289.169.441	6.043.985.715	9.333.155.156	38.723.278.567
33. KERESTE	17.425.311.497	15.515.694.053	32.941.005.550	2.564.583.391	1.432.732.661	3.997.316.052	28.943.689.498
34. BASIM	4.343.705.273	6.923.428.095	11.267.133.368	227.472.276	2.522.765.023	2.750.237.299	8.516.896.069
35. KİMYA	7.809.933.130	9.292.626.338	16.102.559.468	945.626.811	2.281.048.262	3.226.675.073	12.875.884.395
36. TAŞ-TOPRAK	2.253.008.557	1.343.711.370	3.596.719.927	195.366.125	297.074.798	492.440.923	3.104.279.004
37. METAL	582.157.788	377.886.632	960.044.420	56.935.000	49.319.357	106.254.357	853.790.063
38. MAKİNA	48.694.425.427	34.360.835.895	83.055.261.322	8.082.977.413	20.498.345.053	28.581.322.466	54.473.938.856
39. DİĞER	1.574.451.112	1.078.284.919	2.652.736.031	44.058.125	30.126.929	74.221.054	2.578.514.977
TOPLAM	111.561.707.746	108.153.387.798	219.715.095.544	17.069.917.588	34.186.639.384	51.256.556.972	168.458.538.572

KAYNAK: D.İ.E. 1980 - Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, II.Aşama, Küçük İmalât Sanayi (Tablo, kaynaktan sağlanan verilerden yararlanılarak düzenlenmiştir).

Tablodaki verilere göre, 1980 yılında küçük sanayi işletmelerinin sermaye yapılarının % 77'sini öz kaynaklar, % 23'ünü de yabancı kaynaklar teşkil etmektedir.

Sanayi grubu dikkate alındığında; Makina Sanayii'nde faaliyet gösteren küçük işletmeler % 34'lük bir oranla sermaye yapılarında en çok yabancı kaynak bulunduran kesimi oluştururken, Metal Ana Sanayii'nde faaliyet gösteren işletmeler de % 11'lik bir oranla sermaye yapılarında en az yabancı kaynak bulunduran kesimi meydana getirmektedirler.

Yine tablodan da anlaşılacağı gibi, küçük girişimciler sermaye yapılarını oluştururken yeteri kadar yabancı kaynak sağlayamamışlardır. Yeteri kadar banka kredisi tedarik edemeyen küçük girişimciler, yaklaşık olarak banka kredilerinin iki katını oluşturan diğer krediler için resmi olmayan bir kredi pazarına yönelmişlerdir. Gerek banka kredileri, gerekse diğer krediler küçük girişimcilerin yabancı kaynak gereksinimlerine cevap veremediklerinden onları, sermaye yapılarını oluştururken büyük oranda kendi öz kaynaklarına başvurmak zorunda bırakmıştır.

Öte yandan küçük sanayi kuruluşlarının sermaye piyasasından yararlanma olanakları da hemen hemen hiç yoktur. Çünkü bunda, ülkemizde sermaye piyasasının henüz rayına oturmamış olmasının yanı sıra küçük sanayi işletmelerinin hukukî yapılarının getirdiği sınırlamanın da büyük rolü vardır. Küçük sanayi kesiminde anonim şirket statüsündeki kuruluşlar, mevcut işletmelerin % 012'sini oluşturmaktadır. Bu nedenle, ülkemizde sermaye piyasası elverişli olsa dahi anonim şirket statüsündeki kuruluşların çok az sayıda oluşu bu kesimin söz konusu piyasadan yararlanmasına olanak vermeyecektir.

Finansman kaynaklarının sınırlılığı ve ödünç alınabilir fonların yüksek maliyetli olması, küçük girişimciyi kredi pazarından eli boş dönmeye mecbur etmektedir. Bu nedenle yabancı kaynak sağlamakta güçlük çeken küçük girişimci, sermaye yapısında öz kaynak düzeyini artırmanın yollarını aramaktadır.

Sermaye yapısında öz kaynak düzeyini artırmada otofinansman büyük öneme sahiptir. Otofinansmana başvurma, işletmenin uygun kâr marjı ile çalışması ve enflasyon gözönünde tutulduğunda satış bedellerinin zamanında tahsili ile mümkündür. Bunlardan birincisi, üreticinin ürünü bizzat pazarlamaması sonucu sınırlı kalmaktadır. İkincisine gelince; küçük girişimci çoğu zaman faktör girdilerini (özellikle ücret, faiz ve hammadde bedellerini) zamanında ödemek, ancak satış bedellerini uygun bir tarzda tahsil edememek durumuyla karşılaşmaktadır(63).

Yabancı kaynak sağlamakta güçlük çeken küçük girişimciler, sınırlı öz sermayeleri ile çalışmak zorunda kalmaktadır. Satışlardaki darboğaz nedeniyle de sermayenin devir hızı düşmekte ve sermaye maliyeti yükselmektedir. Sonuçta yüksek maliyetler, vergi borcunu dahi ödemek için krediye gereksinim duyan küçük sanayi işletmelerini piyasa dışına itmektedir.

2.2. KREDİ SORUNLARI

2.2.1. Küçük Sanayi İşletmeleri İçin Kredinin Gerekliliği ve Önemi

Gelişmekte olan ülkemizde kalkınma hızını sınırlayan temel faktörlerden bir tanesinin de, küçük sanayi işletmele-

(63) Cevdez NAZLI, a.g.e., s.4.

rinin büyük işletmeler haline dönüşmesinde karşılaştıkları sorunlar olduğu bilinmektedir(64).

Ülkemizde kişi başına düşen milli gelir seviyesinin düşük dolayısıyla tasarruf eğiliminin az olması nedeniyle yatırımlara aktarılacak yeterli sermaye oluşmamaktadır. Bu durum yeni yatırım yapmak amacıyla olan girişimcileri, büyüme ve modernleşme çabasında olan küçük sanayi işletmelerini kredi sorunu ile karşı karşıya bırakmaktadır(65).

Küçük sanayi işletmelerinin öz sermaye kaynakları sınırlı olduğu gibi, kredi bulmaları da oldukça güçtür. Üstelik yapıları gereği bu işletmelerin kredi gereksinimi benzerlerine nazaran daha fazladır(66).

Finansman kurumu olan bankalar, yeni kurulacak küçük sanayi işletmeleri için "işyeri kredisi" vermediklerinden, küçük girişimcilerin başlangıç sermayelerinin kaynağını kendi tasarrufları teşkil etmektedir. Sermaye piyasası ise bu teşebbüslerin başlangıçtaki finansmanına hiç katılmamaktadır. Öte yandan, faaliyet halindeki küçük işletmelerde elde edilen kârların sermayeye eklenmesi keyfiyeti de, söz konusu teşebbüsler için emin ve tatmin edici bir sermaye kaynağı olmamaktadır(67).

(64) Rahmi ÖNEN, "Küçük ve Orta Sanayi Teşebbüslerinin Kredi ve Finansman Sorunları" Küçük ve Orta Sanayi Teşebbüslerinin Geliştirilmesi Semineri, M.P.M.Yayını, No:120, Ankara-1973, s.87.

(65) Cemile BAYKAN, a.g.e., s.9-10.

(66) O'Donnel John L., Ali Sait YÜKSEL, a.g.e., s.200.

(67) "Esnaf, Sanatkâr, Küçük Sanayi", s.172.

Kredi darlığı çekilen dönemlerde, küçük sanayi işletmelerinin uzun vadeli yatırımlarını finanse etmek için gereksinim duydukları kredileri elde etmeleri mümkün değildir. Çünkü, ülkemizde mevcut bankalar sistemine göre veriler krediler, elde bulunan kaynakların sınırlı olması nedeniyle kısa ve orta vadeli krediler şeklinde kullanılmakta dolayısıyla küçük girişimcilerin uzun vadeli yatırım programları aksamaktadır(68). Bu nedenle küçük sanayi işletmelerinin özellikle uzun vadeli kredilere gereksinimleri vardır.

Kredi kurumlarının yetersiz kaldığı ülkemizde gerekli krediler araçlar veya başkaca tüccarlar tarafından yüksek faizler alınarak karşılanmaktadır(69). Küçük işletmelerin yeterli krediyi zamanında ve uygun koşullarda temin edememeleri ya da gereği gibi kullanamamaları teknolojik gelişmelerini, üretimin kalitesini ve pazarlama olanaklarını önemli ölçüde etkilemektedir(70).

Bu yönleriyle kredi alma konusu küçük işletmeler için hayati önem taşımaktadır. Çünkü bu işletmelerin krediden başka bir finansman kaynağı bulabilmeleri çoğu kez olanaksızdır. Ancak kredilendirme, sadece bir miktar fonu işletmelere tahsis etmek şeklinde düşünülmemelidir. Ekonominin sağlığı yönünden büyük önemi olduğu gözönünde tutularak, küçük işletmeler geliştirmeye teşvik edilmelidir(71).

(68) Erdiñ GENNETOĐLU, "Küçük Sanayi İşletmelerinin Kalkınmadaki Rolü ve Sorunları" Türkiye Sanayi Kongresi, Makina Mühendisleri Odası, 1.Cilt, No:83, 1972, s.12.

(69) Şan ÖZ-ALP, "Küçük İşletmeler", Eskişehir İ.T.İ.Akademi-si Yayını, 1971, s.113.

(70) Alev GÜNAL, a.g.e., s.1.

(71) Atilla GÖNENLİ, "Türk Küçük İşletmelerinin Kredilendirilmesi" Sevk ve İdare Dergisi, Ocak-1975, s.15.

Küçük teşebbüslere verilecek krediler, kredi gücünün küçük, cılız üniteler düzeyinde dağılarak yeteneksiz bir şekilde kullanılması gibi bir uygulamanın doğmasına değil, aksine istenen kalkınma hızının elde edilmesinde karşılaşılan engellerden bir tanesinin olumlu yönde aşılmasını sağlayan gerekli bir uygulama olarak benimsenmelidir(72). Bu açıdan küçük teşebbüsler arasında büyüme ve gelişme eğilimi olanlara daha çok kredi desteğinin sağlanması, ekonominin sağlığı açısından büyük bir önem taşımaktadır.

2.2.2. Küçük Sanayi Kredileri Konusunda Kalkınma Plânlarında Öngörülen Tedbirler

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı(73):

- Küçük sanayinin kredi ihtiyacının giderilmesi için T.Halk Bankası'nın kredi fonu genişletilecek ve kredi maliyetini azaltıcı tedbirlerle faiz oranı düşürülecektir. Kredilerin tesislerin genişletilmesi, hammadde ve makina sağlanması, mamul madde stoklarında istenilen şekilde kullanılması sağlanacaktır.

- Küçük sanayii destekleyecek kredilerde ve başka yardımlarda, küçük sanayinin kooperatifler şeklinde birleşmeleri gözönüne alınacaktır.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı(74):

- Küçük sanayinin kredi sorunu, esnaf kredisi ve küçük sanat kredisi sorunlarından ayrı olarak ve özelliği göz önünde bulundurularak ele alınacaktır.

(72) Rahmi ÖNEN, a.g.e., s.87-88.

(73) Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı, (1963-1967), D.P.T. s.363.

(74) İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı, (1968-1972), D.P.T., s.543-544.

- Küçük sanayi faaliyetlerinin finansmanında "Kontrol-
lü kredi" uygulamasına geçilecektir.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı(75):

- Plânlı dönemde küçük sanayiciler için "yan sözleşme-
ler" yolu ile bir pazarın ortaya çıkması ve buna bağlı olarak
küçük sanayide modernleşme ve seri üretime geçiş gereğinin
duyulmaya başlaması yönünde bir gelişme belirmiştir. Bu ge-
lişmeye bağlı olarak ortaya çıkan yeni makina ve teçhizatın
finansmanına ilişkin sorunların çözümü için T.Halk Bankası
çerçevesi içinde tedbir alınmıştır.

- Finansman ihtiyacının karşılanmasında kredileri et-
kili kılmaya yönelik tedbirler alınacaktır.

- Küçük sanayi siteleri için ayrılan fon, daha çok
mahallî katkıya dayanan sadece sanayicileri bir araya toplama-
mayı amaç edinen, ortak tesisi bulunan projelere yönlendiril-
ecektir.

- Küçük sanayi kooperatiflerinin kredi yönünden des-
teklenmesine devam edilmesi yanında kamu satınalmalarında,
ürünlerine öncelik verilmek suretiyle de desteklenmeleri sağ-
lanacaktır.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı(76):

- Küçük sanayi sitelerinin alt yapı gereksinmelerinin
öncev alanlarına göre ilgili kamu kuruluşlarınca karşılanma-
sı için gerekli düzenlemeler yapılacaktır. Bu alt yapı deste-
ği, uygun koşullarla bir geri ödeme plânına bağlanacaktır.

(75) Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı, (1973-1977), D.P.T.
s.562-563-564.

(76) Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı, (1979-1983), D.P.T.
s.277.

- Küçük sanayi işletmelerinin kişisel işletme düzeyinde kalmanın sorunları ve belirsizliklerine karşı işkolu düzeyinde kooperatifler ya da şirketler biçiminde gelişmeleri özendirilecektir. Teknolojideki ve ekonomideki değişmelere uyumları sağlanacaktır.

- Küçük sanayi işletmelerinin gerek hammadde alım ve dışalım gereksinmelerinin sağlanmasının, gerek üretilen ürünlerin satışının aralarında kuracakları kooperatifler yoluyla gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı (77):

- T.Halk Bankası kaynaklarının kullanılmasında kuruluş ilkelerine uygun şekilde, optimum ölçeği, sermayenin etkin kullanımını ve teknolojik gelişmeyi gözeterek küçük sanayi işletmeleri ile esnaf ve sanatkâra ağırlık verilecek ve bu bankanın kredi olanakları geliştirilecektir.

- Aile tasarruflarının yatırıma dönüşmesinde önemli rolü olan küçük sanayi sitelerinin, küçük sanayi potansiyelinin geliştirilmesinde etkili bir araç olarak kullanılması amacıyla, bu sitelerin yaygın bir şekilde yapılmasına ağırlık verilecektir.

- Esnaf, sanatkâr ve küçük sanayicilere Devlet desteği ile sağlanabilecek tesis ve işletme kredisi olanakları artırılabacaktır.

2.2.3. Mevcut Kredi Durumu

Ülkemizde, küçük sanayi işletmelerinin kredilendirilmesi; küçük sanayi sektörü olarak ifade edilen ve esnaf, sa-

(77) Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı (1985-1989), Tasarı Metin, Haziran-1984, s.55-295-296.

sanatkâr ve küçük sanayiciyi bünyesinde toplayan tek bir kredi sistemi çerçevesinde ele alınmıştır.

Büyük Önder Atatürk, T.B.M.M. Beşinci Dönem Üçüncü Toplantısının (1 Kasım 1937) açış konuşmasında; "Küçük esnafa ve büyük sanayi erbabına muhtaç oldukları kredileri kolayca ve ucuza verecek teşekkül vücuda getirmek ve kredinin normal şartlar altında ucuzlatılmasına çalışmak da çok lazımdır" demek suretiyle bu kesimin kredi sorunlarına değinmiştir(78). Bu gerçekten hareketle, kurulacak bir bankanın kredi işlerini merkezden yönetecek kuvvetli bir müessese olması ve kuracağı teşekkülleri finanse ederek ülkemizde küçük kredi üzerinde hakim bir rol oynaması ve krediye çok gereksinimleri olduğu halde, muhtelif sebeplerle bankaların faaliyet sahası dışında kalmış bulunan esnaf, sanatkâr ve küçük sanayicileri kötü araçların (tefecilerin) elinden kurtarması düşünüldü(79).

1938 yılında küçük işletmelerin kredi gereksinimlerine cevap verecek bir teşekkül olan T.Halk Bankasının kuruluşu sağlanarak faaliyete geçirilmiştir.

2.2.3.1. Türkiye Halk Bankası

Esnaf, sanatkâr ve küçük sanayi kuruluşlarının kredi sorunlarını çözmeyi amaç edinen ve bu kesime kredi vermede yasal görevi olan tek banka durumundaki T.Halk Bankası, 1933 yılında 2284 sayılı kanunla kurulmuş, 1938 yılında faaliyete geçmiştir. 1964 yılında yürürlüğe giren 440 sayılı kanunla da İktisadi Devlet Teşekkülü niteliğini kazanmıştır.

İktisadi Devlet Teşekkülleri ve Kamu İktisadi Kuruluş-

(78) A.Şahin Ulusoy, a.g.e., s.244.

(79) Necati ERDOĞANLAR, "Türkiye'de Esnaf ve Küçük Sanatkârlar ve Kredi Problemleri", İzmir, 1967, s.46.

larını yeniden düzenleyen 2929 sayılı Kanun doğrultusunda 10.10.1983 gün ve 122 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yeniden hazırlanan T.Halk Bankası Kuruluş Kanununda, Bankanın amaç ve faaliyetlerine;

"Çağdaş bankacılığın gerektirdiği bir çalışma düzeni içinde ülkenin tasarruf birikimine katkıda bulunmak, toplanan tasarrufları ekonominin gerek duyduğu alanlarda değerlendirecek esnaf, sanatkâr, küçük ve orta ölçekli sanayi ve diğer sanayi kuruluşlarını kredilendirmek, ekonomik gereklere uygun verimlilik ve kârlılık ilkeleri doğrultusunda ulusal ekonomi ile uyum içinde sermaye birikimine ve daha fazla yatırım yapılmasına imkan açmak ve aynı zamanda küçük ve orta ölçekli sanayi sektörünün Kalkınma Bankası görevini de yürütmek" şeklinde açıklık getirilmiştir(80).

T.Halk Bankası'nın ödenmiş sermayesi 1980'de 2 milyar 681 milyon T.L., 1981'de 4 milyar 880 milyon T.L., 1982'de 5 milyar T.L., 1983'de 10 milyar T.L. olup 1984'de de 15 milyar T.L. olarak programlanmıştır(81).

T.Halk Bankası, küçük sanayi kesimine malî olanak sağlayan ülkemizde tek ihtisas bankası durumundadır. Bankanın esnaf, sanatkâr ve küçük sanayiciye açmış olduğu ihtisas kredilerinin 1979-1983 yılları arasındaki gelişimi ve ülkemizin toplam kredi hacmi içerisindeki payı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

(80) T.Halk Bankası A.Ş.'in Yeniden Düzenlenmesi Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararname, Resmî Gazete, Mükerrer Sayı: 18205, 28 Ekim 1983, s.139.

(81) T.Halk Bankası 1983 İş Programı s.4 ve 1984 İş Programı s.5.

	1 9 7 9	1 9 8 0	1 9 8 1	1 9 8 2	Ağustos 1 9 8 3
Türkiye Toplam Kredi Hacmi (Milyar TL)	462.9	855.1	1.483.6	2.049	2.175
T.Halk Bankası Kredileri (Milyar TL)	23	37.2	62.9	91.4	109.4
T.Halk Bankası Kredilerinin Toplam Kredi İçindeki % Payı	4,9	4,4	4,2	4,5	5
Kredilendirilen Esnaf, Sanatkâr ve Küçük Sanayici Sayısı	460.574	475.554	504.268	548.268	557.766 (EKK or- tağı + Sanayici)

KAYNAK: Mustafa ÇAKIRDOĞAN, "Esnaf ve Sanatkâr ile Bunların Oluşturdıkları Esnaf ve Sanatkârlar Kefalet Kooperatiflerinin Finansman Sorunları", Seminer Tebliği, 10.11.1983, s.2.

Sayılarının 2 milyonu aştığı bilinen esnaf, sanatkâr ve küçük sanayicinin genel kredi hacmi içindeki yerinin ve bu kredilerden aldığı payın çok küçük olduğu tablodan anlaşılmaktadır. Bankanın bu kredilerden istifade ettirdiği esnaf, sanatkâr ve küçük sanayici sayısı da mevcut plasman olanakları karşısında 558.000 dolayındadır.

Öte yandan esnaf, sanatkâr ve küçük sanayicinin finansmanı için T.C.Merkez Bankası'nca açılan reeskont kredileri ile yine aynı banka tarafından diğer bankalara açılan reeskont kredilerinin durumu aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Merkez Bankası Reeskont Kredileri	30.12.1983 (Milyar TL.)	Toplama Oranı(%)
Kamu Mevduat Bankaları	134.5	20,6
Özel Mevduat Bankaları	362.2	55,4
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	75.6	11,5
Tarım Koop. (T.C.Z.B)	60.9	9,3
Küçük Sanatkâr (T.H.B.)	20.8	3,2
T O P L A M	654.0	100.0

KAYNAK: T.C.Merkez Bankası Bilançosu

Tablodan da görüldüğü gibi, Merkez Bankası'nca bankalara sağlanan 654 milyar liralık kaynaktan, küçük sanatkârların finansmanı için T.Halk Bankası'na yeterli seviyede bir fon ayrılmamıştır. Özel mevduat bankalarına 362,2 milyar lira, tarımın finansmanı için Ziraat Bankası'na 60,9 milyar lira reeskont kredisi kullanılırken, küçük sanatkârlar için 20,8 milyar liralık (% 3,2 oranında) bir kaynak tahsis edilmiştir.

2.2.3.2. Türkiye Halk Bankası'nın Kredi Uygulamaları

T.Halk Bankası, kuruluş yasası gereği kaynaklarının büyük bir bölümünü meslekî kredilere ayırmakta, ayrıca 440 sayılı yasanın kârlılık ilkesi doğrultusunda plasmanlarının bir kısmını da ticarî kredi şeklinde kullanılmaktadır.

2.2.3.2.1. Bankanın Meslekî Kredileri

Bankanın mesleki kredileri; kooperatif kredileri, sanayi kredileri ve fon kredilerinden oluşmaktadır.

İhtisas kredileri olarak da nitelendirilen mesleki kredilerin 1981-1984 yılları arasındaki gelişimi şöyledir:

(Milyon TL)

MESLEKİ KREDİLER	1981	Yıllık Artış %	1982	Yıllık Artış %	1983(T)	Yıllık Artış %	1984(P)
Kooperatif Kredileri	21.484	51,9	28.928	41,7	41.000	34,1	55.000
Sanayi Kredileri	19.867	71,1	28.863	21,3	35.000	38,6	48.500
Fon Kredileri	21.576	87,9	33.630	42,7	48.000	25,0	60.000
TOPLAM	62.927	45,3	91.421	35,6	124.000	31,9	163.500

KAYNAK: T.Halk Bankası, 1984 İş Programı, s.12.

2.2.3.2.1.1. Kooperatif Kredileri

Esnaf ve sanatkâra, kullandıkları makina, araç ve gereçler ile işletme sermayesi gereksinimlerini karşılamak amacıyla, kefalet kooperatifleri aracılığıyla veya doğrudan doğruya bankaca kullanılan düşük faizli kredilerdir. Bu kredilerin özellikleri şöyledir(82):

1. Kredilerin Üst Limitleri

- a) İmalâtle uğraşanlarda (A Grubu) 1.000.000.- T.L.
b) Hizmet üretenlerde (B Grubu) 500.000.- T.L.
c) Taşıt edindirme kredileri;
- Otobüs-Minibüs-Kamyon 1.000.000.- T.L.
- Otomobil-Kamyonet 750.000.- T.L.
d) Taşıt onarım kredileri
- Otobüs-Minibüs-Kamyon 300.000.- T.L.
- Otomobil-Kamyonet 200.000.- T.L.

2. Kredilerin Vade, Faiz ve Müşteriye Maliyeti

Kefalet Kooperatifleri kanalıyla kullanılan kredilerde;

	Vade	Faiz	Kooperatif Masraf Karşılığı	Müşteriye Maliyeti
Kısa Vadeli Kredilerde	2 yıla kadar	% 26	%3	%29
Orta Vadeli Kredilerde	2-5 yıla kadar	% 28	%3	%31

(82) Ali KARAKOÇ, a.g.e, s.74.

Bankaca doğrudan verilen kredilerde;

	<u>Vade</u>	<u>Faiz</u>	<u>Gider Vergisi</u>	<u>Faiz İade⁽¹⁾ Gider Vergisi</u>	<u>Müşteriye Maliyeti</u>
Kısa Vadeli Kredilerde	2 yıla kadar	% 28	% 084	% 027	% 29,11
Orta Vadeli Kredilerde	2-5 yıla kadar	% 30	% 090	% 027	% 31,17

(1) Bankaca T.C. Merkez Bankasından alınan faiz farkına ait gider vergisidir. Banka, kendi kaynaklarından kullandığı bu krediler için T.C. Merkez Bankası'ndan % 9 faiz farkı almaktadır. Gider vergisi: $(\% 28 \times \% 3) = \% 084$ ve Faiz İade ve Gider Vergisi: $(\% 9 \times \% 3) = \% 027$ olarak hesaplanmıştır.

Gerek doğrudan, gerekse kefalet kooperatifi kanalıyla verilen kredilerde ödemesiz dönem bulunmamaktadır.

Esnaf ve Sanatkârlar Kefalet Kooperatifleri kefaletiy-
le kooperatif kredilerinden yararlanmak isteyen kimsele-
rin(83);

- Kooperatif ortağı olması,
- Mesleği ile ilgili bir derneğe kayıtlı olması,
- Kredi taleplerinin kooperatif kanalıyla bankaya in-
tikal ettirilmiş olması gerekir. Ayrıca banka, koo-
peratif kefaleti alınmadan diğer şartları haiz olan
müşteriye doğrudan doğruya kredi kullanılabilmekte-
dir.

Esnaf ve küçük sanatkârlar, genellikle iktisaden güç-
süz kesimi teşkil ederler. Kredi kullanmada, paranın geriye
dönmesi için T.Halk Bankası teminat istemektedir. Söz konusu
kişiler teminat gösterme olanağına sahip olmadıkları için,
kredi de kullanamamaktadırlar. Kefalet Kooperatifleri müşte-

(83) "Esnaf, Sanatkâr, Küçük Sanayi" s.177.

rek ve müteselsil güvenle meydana getirdikleri itibarı, esnaf ve sanatkârların kredi kullanmasında ortaya koyar ve kredi muamelelerinin kolaylaşmasını ve işlemlerini sağlar. Bu bakımdan Kefalet Kooperatiflerinin amaçları, bankalardan müstakilen kredi alamayan kimselere kooperatif kefaleti ile ucuz ve yeterli miktarda kredi bulmaktır(84).

Kooperatif kefaletiyle 33 senedir Bankanın verdiği kredilerde, Banka bir kurusluk risk taşımamıştır. Bugün 774 Kefalet Kooperatifi, 25 Bölge Birliği ve 1 Merkez Birliği mevcut bulunmaktadır. Bu kooperatiflerin 1983 yılı itibarıyla Bankada biriken sermayeleri 4,5 milyar liradır(85).

Yıllara bölünerek kooperatif adedi, iştirak sermayesi, ve bütün kooperatiflerin ortaklarının kullandığı kredi miktarları aşağıya çıkarılmıştır.

YILLAR	KOOPERATİF ADEDİ	İŞTİRAK SERMAYESİ (TL)	VERİLEN KREDİ (TL)
1951 E.S.K.K.	1	22.100	6.259.000
1955	76	8.351.084	56.623.000
1960	141	21.052.395	120.088.000
1965	263	46.817.135	270.332.000
1970	465	119.637.815	821.254.000
1975	567	341.452.300	2.544.959.000
1980	756	1.673.479.000	14.146.385.000
1981	766	2.513.303.000	21.484.510.000
1982	770	3.400.000.000	29.000.000.000
1983	774	4.500.000.000	41.000.000.000

KAYNAK: Kasım ÖNADIM, "Türkiye'de Esnaf ve Sanatkârlarla İlgili Kredi Politikaları, Finansman Sorunları ve Öneriler" Seminer Tebliği, s.7.

(84) E.S.K.K. Merkez Birliği Başkanı Sn.Kasım Önadım ile 6.2.1984'de yapılan görüşme.

(85) Kasım ÖNADIM, "Türkiye'de Esnaf ve Sanatkârlarla İlgili Kredi Politikaları, Finansman Sorunları ve Öneriler" 1983 Yılı Türkiye Sanatkâr ve Küçük Sanayiciler Semineri, 30 Kasım 1-2 Aralık, İzmir, s.6.

Tablodan da görüldüğü gibi, 1982 yılı sonunda kullanılan 29 milyar liralık kredi, 1983 yılı sonunda 41 milyar liraya ulaşmıştır. 1982'ye göre 1983 yılında kredilerde % 71 oranında bir artış sağlanmıştır.

1983 yılı başından itibaren kooperatif ortaklarının kredi limitlerinde artışlar olmuştur. Bu artışlar sonucu kişi başına kredi tavanı, 500.000.- TL ve 1.000.000.- TL'ya kadar yükseltilmiştir. Ancak artırılan bu limitler Banka'nın kaynak yetersizliği nedeniyle bugün için tam anlamı ile kullanılamamaktadır.

2.2.3.2.1.2. Sanayi Kredileri

Küçük sanayi işletmelerinin; makina araç ve gereçleri ile işletme sermayesi gereksinimlerini karşılamak amacıyla kullanılan bu krediler kullanım amaçlarına ve kullanım koşullarına göre çeşitlilik göstermektedir.

Söz konusu kredilerden en önemlilerini Küçük Sanayi Tesis ve İşletme Kredileri ile Sanayi Tesis ve İşletme Kredileri oluşturmaktadır.

- Küçük Sanayi Tesis ve İşletme Kredileri:

Küçük sanayi işletmelerinin tanımına giren sanayi kuruluşlarının gereksinim duydukları makina, tezgah, araç ve gereçleri temin amacıyla "Tesis Kredisi"; hammadde gereksinimlerini karşılamak amacıyla da "İşletme Kredisi" şeklinde kullanılan kredilerdir(86).

Bu fondan yararlanabilecek işletmelerin, T.Halk Bankası'nın "Küçük Sanayici" tanımına göre işyerlerinde en çok 25 işçi istihdam etmeleri ve makina-donatımları bilanço değeri itibarıyla 80 milyon lirayı geçmeyecektir.

(86) Ali KARAKOÇ, A.g.e., s.75.

Küçük Sanayi Tesis ve İşletme Kredilerinin;

Tavan limiti: 60.000.000.- TL

Taban limiti: 250.000.- TL'dır

Vadesi : 2-6 yıl (ödemesiz dönem bulunmamaktadır)

Kredilerin faizi ve müşteriye maliyeti;

	<u>Faiz</u>	<u>Komisyon</u>	<u>Gider Vergisi</u>	<u>Faiz İade Gider Vergisi</u>	<u>Müşteriye Maliyeti</u>
Orta ve Uzun Vadeli Kredilerde	% 43	% 2	% 3	% 027 (% 9 faiz iadesinin % 3 ü)	% 48,27

Küçük Sanayi Tesis ve İşletme Kredileri, kredi talep edene nakit olarak ödenmemektedir. Krediler fatura karşılığı, makina ve hammaddenin satın alındığı firmalara ödenmekte ve işyerinde yapılan kontrollerde makinanın veya hammaddenin atölyeye girip girmediği tespit edilmektedir. Yine, bu kredilerden yararlanan küçük sanayi işletmelerinin işlerinin gelişip gelişmediği, makinaların çalışıp çalışmadığı teknik elemanlar tarafından devrevî olarak kontrol edilmektedir(87).

- Sanayi Tesis ve İşletme Kredileri:

Küçük sanayiden büyük sanayie geçiş döneminde olan "orta büyüklükteki sanayi kuruluşları"nın makina-techizat gereksinimlerini karşılamak (Tesis Kredisi) ve işletme sermayesi gereksinimlerini gidermek amacıyla (İşletme Kredisi) kullanılmaktadır(88).

Sözü edilen bu kredilerin dışında, sanayi kredileri grubu içerisinde çeşitli amaçlarla uygulanan kredi çeşitleri

(87) "Esnaf, Sanatkâr, Küçük Sanayi" s.178-179.

(88) Ali KARAKOÇ, A.g.e., s.75.

vardır. Bunlar;

- Orta Vadeli Sanayi Reeskont Kredileri,
- Yurt Dışı Donatım Kredileri,
- Serbest Meslek Kredileri,
- Sanayi Yatırım ve İşletme Kredileri'nden oluşmaktadır. Ancak bu krediler, sanayi kredilerinin toplamı içerisinde önemli bir paya sahip değildirler.

T.Halk Bankası özellikle son yıllarda, bir kalkınma bankası anlayışı içinde, küçük ve orta büyüklükteki sanayi işletmelerinin ekonomimizdeki etkinliğini artırıcı ve bu kesimin bir ara ve yan sanayi sektörü durumunda gelişimini ve zamanla büyük sanayiye geçişini sağlayıcı yönde hizmetlerini artırmıştır. Bu amaçla, bankanın teknik ve idari kadrolarında uzman personel istihdam edilmeye başlanmış ve kontrollü sanayi kredileri uygulamasına geçilmiştir. Ayrıca banka içinde oluşturulan sanayi kredileri ve istihbarat birimlerinde kredi öncesi ve sonrası danışmanlık hizmeti yapılmaktadır(89).

Proje değerlendirme servislerinin yeterli teknik ve idarî uzman kadrolarla takviye edilebilirliği ölçüsünde; projeye dayalı kredilendirmeye ağırlık verilmesi, yatırımın teminatını projenin kendisinin oluşturması şeklindeki çağdaş kredi sistemine geçilmesi ve teminata kredi, ipoteğe kredi uygulamasından zamanla vazgeçilmesi öngörülmektedir(90).

2.2.3.2.1.3. Fon Kredileri

T.Halk Bankası; Bakanlıklar ve Kamu Kuruluşlarından temin edilen iç, yabancı teşekküllerden sağlanan dış kaynaklı fonlarla ilgili kredi işlemlerini de yürütmektedir. Protokol ve anlaşmalarla yürütülen söz konusu fonların durumu şöyledir.

(89) "Esnaf, Sanatkâr, Küçük Sanayi", s.179.

(90) T.Halk Bankası, 1984 İş Programı, s.14.

I. İÇ KAYNAKLI FONLAR

A. Sanayi Bakanlığı Fonları

a) Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanat Siteleri İnşaatı ve İşletme Giderleri Fonu

Ülkemiz plânlı kalkınma dönemine geçtikten sonra, Sanayi Bakanlığı'nın denetim ve kontrolü altında "Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanat Siteleri İnşaatı ve İşletme Giderleri Fonu" adı altında Sanayi Bölgeleri kurulmaya başlanmıştır.

Bu fonun amacı; küçük sanayici ve sanatkârın teknik ve ekonomik koşullardan yoksun ve sağlıklı olmayan işyerlerinden kurtarılarak, dağınık işyerlerini biraraya toplayarak iş bölümü ve ihtisaslaşmaya olanak verecek, verimi artıracak modern işyerlerine sahip olmalarını sağlamak, tamirattan imalâta, küçük sanayie ve orta sanayie geçişe yardımcı olmaktır(91).

1964-1976 yılları arasında Küçük Sanat Siteleri ile Organize Sanayi Bölgeleri için ayrı ayrı verilen krediler, 1977 yılından itibaren sözü edilen tek bir fon altında birleştirilmiştir.

Bakanlık nezdindeki bu fondan Belediye ve Kooperatiflerce yaptırılan küçük sanayi sitelerine inşaat kredisi verilmektedir.

Küçük Sanayi Siteleri Yapı Kooperatifleri kanalıyla sanatkâr ve küçük sanayicilere verilen inşaat kredilerinin vadesi, inşaatın tamamlanmasından 1 yıl sonra başlamak üzere

(91) "Esnaf, Sanatkâr, Küçük Sanayi", s.180.

10 yıldır. Kredinin faiz oranı geri kalmış bölgelerde % 12, kalkınmış bölgelerde % 15'dir.

Öte yandan Organize Sanayi Bölgeleri Yapım Kredisi, Devlet bütçesinden sağlanan fonlarla Bakanlığın talimatları çerçevesinde kullanılmaktadır. Bu kredilerin vadesi 15 yıl olup ödemesiz dönemi 5 yıldır. Kredinin faiz oranı geri kalmış bölgelerde % 12, kalkınmış bölgelerde % 15'dir.

b) Küçük Sanat Kooperatiflerini Geliştirme Fonu

Bakanlığın bütçesinde yer alan, Küçük Sanayi ve El Sanatları Genel Müdürlüğü'nün kullanma yetkisinde bulunan bu fondan Küçük Sanat Kooperatifleri'ne belirli kriterlere göre tesis ve işletme kredisi tahsis edilmektedir.

Tesis kredisi, kooperatifin çalışmalarını sürdürebilmesi için gerekli olan yatırımın tamamlanmasında ve makina - teçhizat alımında kullanılmak amacıyla verilmektedir. İşletme kredisi ise; kooperatifin çalışmalarını sürdürebilmesi için üyelerinin ihtiyacı olan işletme malzemesinin alımı, üyelerine dağıtılması veya kooperatifin ihracata yönelmesi için gerekli çalışmalarda kullanılmak üzere verilmektedir(92).

Sanayi Bakanlığı'nın bu iki fonu dışında, toplam kredi hacmi içerisinde önemli yer işgal etmeyen Bakanlık kaynaklı diğer fonlar, Küçük Sanayi Geliştirilmesi Fonu ve Halk Girişimlerini Destekleme Fonu'ndan oluşmaktadır.

B. Bağ-Kur Fonları

1479 sayılı yasa ile bu yasada değişiklikler yapan 2229 sayılı yasa gereğince; Bağ-Kur Genel Müdürlüğü'nün Banka nez-

(92) S.T.B. Küçük Sanatlar Dairesi, Küçük Sanat Kooperatifleri, s.1.

dinde oluşturduğu fonlar, Bağ-Kur ortaklarının kurduğu yapı kooperatiflerine belirli limitler dahilinde kredi şeklinde verilerek ortaklarının birer konut veya işyeri sahibi olmaları sağlanmaktadır(93).

Bağ-Kur toplu işyeri kredisinin kişi başına limiti 375.000.- TL, vadesi 10 yıl ve ödemesiz dönemi 3 yıldır. Kredisinin faizi % 6 olup, verilen kredinin % 015'i oranında komisyon ve sair gider masrafı alınmaktadır.

II. DIŞ KAYNAKLI FONLAR

A. Türk-Alman Özel Fonu

Hükümetimiz ile Federal Almanya Cumhuriyeti arasında 1972 yılında imzalanan ancak, 1976 yılında uygulamaya konulabilen anlaşma gereğince; Federal Almanya'da çalışan işçilerimizin dönüşlerinde Türkiye'de yapacakları yatırımları finanse etmek ve yurt ekonomisine intibaklarını temin amacıyla kullandırılan kredilerdir(94).

Bu fon, sermayesinin en az % 30'u yurt dışında çalışan ve yurda kesin dönüş yapan Türk işçilerine ait şirketlere "Tesis ve İşletme Kredisi" şeklinde kullandırılmaktadır.

B. Hollanda Kredisi Fonu

Hükümetimiz ile Hollanda Hükümeti arasında imzalanan anlaşma gereğince, yurt dışında bulunan Türk işçileri'nin tasarruflarının yatırıma dönüştürülmesi ve istihdam yaratıcı projelerin gerçekleştirilmesini sağlama amacına yönelik olup Hollanda Hükümeti'nin yıllık hibelerinden oluşmaktadır(95).

(93) "Esnaf, Sanatkâr, Küçük Sanayi", s.182.

(94) A.g.e., s.182.

(95) A.g.e., s.182.

Sözü edilen kredinin faiz oranı % 4'dür.

C. KFW Fonu

Türk ve Alman Hükümetleri tarafından 1983 yılı Kasım ayı içinde parafe edilerek yürürlüğe giren KFW (Kreditarns-talt Für Wiederaufbau) fonu kredisinin 1984 yılında realize edilerek pilot bölge olarak seçilen Isparta, Kastamonu, Ankara, Konya ve Eskişehir illerindeki, 10-80 milyon lira arasında teknolojik yenilik getiren ihracata dönük ve bölgenin gelişmesine katkıda bulunan işletmelere öncelik tanınarak uygulanacaktır(96).

Dış kaynaklı fonlardan son bir tanesini de, toplam içerisinde pek ağırlığı olmayan Türkiye Kalkınma Vakfı Fonu oluşturmaktadır.

2.2.3.2.2. Bankanın Ticari Kredileri

Kaynaklarının büyük bir kısmını esnaf, sanatkâr ve küçük sanayicilere kullandığı mesleki kredilere ayıran T.Halk Bankası, 440 sayılı yasanın kârlılık ve verimlilik ilkesi doğrultusunda plasmanlarının az bir kısmını da Ticari Krediler'e ayırmaktadır.

Ticari krediler; derneğe kayıtlı esnaf ve sanatkârlar ile Ticaret ve Sanayi Odalarına kayıtlı firmalara nakit ve teminat mektubu şeklinde kullanılmaktadır. Bu kredilerin faizleri; derneğe kayıtlı esnaf ve sanatkârlara kullanılan kredilerde % 43, Sanayi ve Ticaret Odalarına kayıtlı firmalara kullanılan kredilerde % 55'dir. Söz konusu kredilerin her ikisi de orta vadeliidir.

(96) T.Halk Bankası, 1984 İş Programı, s.16.

Ticari kredilerin 1981-1984 yılları arasındaki gelişimi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

TİCARİ KREDİLER (Milyon TL)	1981	Artış %	1982	Artış %	1983(T)	Artış %	1984(P)
Esnaf-Sanatkâra	1.288	81,8	2.341	70,9	4.000	25,0	5.000
İhracat	3.127	105,5	6.425	40,1	9.000	111,1	19.000
Banka Kay.	1.295	232,4	4.304	78,9	7.700	108,4	16.050
Rees. Kay.	1.832	15,8	2.121	-	1.300	126,9	2.950
Diğer Ticarî	10.544	28,6	13.563	54,8	21.000	19,0	25.000
TOPLAM	14.959	49,3	22.329	52,3	34.000	44,1	49.000

KAYNAK: T.Halk Bankası, 1984 İş Programı, s.18.

Tablodan da görüleceği gibi, esnaf ve sanatkara kullandırılan ticari kredilerin toplam ticari krediler içerisindeki payı 1983'de % 11,8 olup, 1984'de % 10 olarak programlanmaktadır.

2.2.4. Karşılılaşılan Kredi Sorunları

2.2.4.1. Bankacılık Sisteminin İşleyiş Biçimi İle İlgili Sorunlar

Ülkemizde işletmeler kullandıkları yabancı kaynak sermayesini genellikle para piyasasından (bankalardan) sağlamaktadırlar. Türk Bankacılık Sistemi içerisinde bazı özel ticaret bankaları özellikle 1960'lardan sonra topladıkları mevduatı işletmelere kullandırmak yerine kendi kurdukları veya hisse senetlerine sahip oldukları işletmelere kullandırmak ve bu yoldan da kârlılıklarını artırmak politikasını izlemişlerdir. Bu arada gelişme aksi yönde de olmuş, bazı holdingler sermayelerinin büyük bir kısmına sahip oldukları bazı bankaların yönetimine egemen olmuşlardır. Faizlerin serbest bırakılmasından sonra bu bankalar bir yandan kendilerine bağlı

kuruluşları finanse ederken, öte yandan işletme sermayesi gereksinimi bulunan küçük ve orta işletmelere açtıkları kredilerle de kârlılıklarını korumuşlardır(97). Türkiye'de bu dönem içerisinde çoğunluğunu holding ve tekellerle büyük işletmelerin oluşturduğu ve toplam işletmelerin sadece % 3'ünü meydana getiren bu işletmeler toplam banka kredilerinin % 96 sını kullanmışlardır.

Ülkemizde, 31.12.1983 tarihi itibariyle kamu, özel ve yabancı bankaların mevduat ve kredi durumları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

(Milyar TL)

Bankalar	Mevduatın Banka Gruplarına Göre Dağılımı	%	Banka Kredilerinin Banka Gruplarına Göre Dağılımı	%	Mevduatı Krediye Dönüştürme Oranı
Kamu Bankaları	1.386.1	44,7	1.137.3	49,7	82,1
İlk 7 Özel Banka	1.562.2	50,3	1.000.1	43,7	64,0
Diğer Özel Bankalar	94.1	3,0	102.9	4,5	109,3
Yabancı Mevduat Bankaları	61.9	2,0	48.9	2,1	79,1
TOPLAM	3.104.3	100,0	2.289.2	100,0	73,7

KAYNAK: Rapor, "Finans", Ek Gazete, 27 Temmuz 1984, s.1.

Tablodan da görüleceği gibi; İlk Yedi Özel Banka mevduatın % 50,3'ünü bünyesinde toplarken, bu mevduatın ancak % 64 ünü krediye dönüştürebilmiştir. Mevduatı krediye dönüştürme oranı ise Kamu Bankaları'nda, İlk Yedi Özel Banka'ya göre daha yüksek düzeyde gerçekleşmiş olup bu oran % 82,1'dir.

Bilhassa İlk Yedi Özel Banka'nın toplam mevduat ve kre-

(97) Özdemir AKMUT, "Türkiyede İşletmelerin Sermaye Yapıları ve Para ve Sermaye Piyasasından Finansman Olanakları", s.11.

di hacmi içerisindeki payı dikkate alındığında; küçük işletmelerin bu paydan yararlanmasının mümkün olamayışı sözkonusu kesim için büyük bir kayıptır.

Kredi dağıtımında finans kuruluşlarının ayrıcalıklı davranışlarda bulunmalarının önlenememesi, para ve sermaye pazarlarındaki kuruluşların kartelleşme ve tröstleşme yolu ile belli grupların kontrolüne girmelerini engelleyecek yasaların mevcut bulunmaması küçük teşebbüslerin bu pazardan kredi tedarik edebilme olanaklarını olumsuz yönde etkilemektedir(98).

Türkiye'de küçük ve orta sanayi teşebbüslerini destekleyen bankaların yeteri kadar kaynağa sahip olmadıkları bir gerçektir. Kaynakların değişik bankalar aracılığı ile kullanılması sonucu güçlü ve bilinçli bir borçlanma politikası uygulanamamaktadır. Diğer taraftan sanayie kredi veren finansman örgütleri arasında işbirliğinin mevcut olmamasından küçük girişimciler zarar görmektedir(99).

Kuruluş yasası gereği küçük işletmelere finansman desteği sağlayan T.Halk Bankası dışında diğer ticari bankalar bu teşebbüslere gereken ilgiyi göstermemekte, küçük girişimciler onlar için cazip müşteriler olmamaktadır.

2.2.4.2. Kredi Miktarları İle İlgili Sorunlar

Ülkemizde küçük işletmelere kullandırılan krediler oldukça yetersiz düzeydedir. Bu teşebbüslerin ülke ekonomisindeki önemi, istihdam ve millî gelire katkısı karşısında sözkonusu kesime toplam kredi hacminden ayrılan pay küçük bir meblağı teşkil etmektedir.

(98) Oktay ALPUGAN, A.g.e., s.7.

(99) Rahmi ÖNEN, A.g.e., s.95-96.

1982 yılında küçük işletmelerin toplam kredi hacminden aldığı pay % 4,5 iken, Ağustos-1983 tarihi itibarıyla bu oran % 5 düzeyine çıkmıştır. Öte yandan Esnaf ve Sanatkarlar Kefalet Kooperatifleri kefaletiyle 1983 yılında mevcut 525.000 ortağa 41⁰ milyar lira kredi verilmiştir. Burada ortak başına düşen ortalama kredi miktarı ise 78.095 liradır. Bu durum, sözü edilen kesimin toplam kredi hacminden aldığı payın ve ortak başına düşen kredi miktarının günümüz koşulları karşısında yetersiz olduğunu göstermektedir.

Mevcut kredi durumu, küçük işletmelerin orta ve büyük sanayi ile bütünleşecek bir düzeyde teknolojik yapıya kavuşmalarını sağlamaktan uzaktır.

Küçük işletmelerin kredilendirilmesinde önemli bir sorun, T.Halk Bankası müşterilerinin ve Esnaf ve Sanatkarlar Kefalet Kooperatifleri ortaklarının çok karışık bir nitelik arzermelerinden kaynaklanmaktadır. T.Halk Bankası bu karışıklığı sanayici ve hizmet erbabı olan esnaf şeklinde iki gruba ayırarak bir ölçüde düzeltme yoluna gitmişse de, grupların daha ayrıntılı bir şekilde ayırımı, kredilendirme esasları açısından yararlı olacaktır. Küçük işletmelerin tümünün belli bir baz üzerinden kredilendirilmesi, kredilerin ekonomik etkilerinin dikkate alınmadığını göstermektedir(100).

Öz sermayelerinin sınırlı düzeyde olması, küçük işletmelerin kredi tedarik alanını daraltmaktadır. Genellikle, işletmelerin net varlıklarının miktarı kredi verilmesindeki temel kriterlerden birini oluşturmaktadır. Bu nedenle, finans kuruluşları küçük işletmelerin kredi taleplerini kabul etse-ler bile sınırlı net varlığa karşı alınabilen kredi miktarları da oldukça az olmaktadır(101).

(100) Atilla GÖNENLİ, "Türk Küçük İşletmelerinin Kredilendirilmesi", s.18.

(101) Oktay ALPUGAN, A.g.e., s.7.

Alınan kredilerin teşkilatlanmamış ve düşük düzeyde olması, ekonomik etkinliğini de azaltmaktadır. Nitekim kredilerin kişisel ve ailevî gereksinimler için bile kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bunun başlıca nedeni, alınan kredilerin iş ile ilgili alanlarda kullanılabilecek düzeyde olmamasıdır(102).

2.2.4.3. Kredi Maliyeti İle İlgili Sorunlar

Küçük işletmeler büyüklere nazaran daha küçük kredi meblağlarına talip olduklarından, kredi koşulları ve maliyeti daha ağır olmaktadır(103). Finansman kuruluşları verdikleri kredilerin miktarlarını dikkate almadan genellikle tüm kredilerden aynı oranda bir gideri almaktadırlar. Bu durum alınan kredinin maliyeti konusunda küçük işletmeleri büyük işletmeler karşısında dezavantajlı duruma düşürmektedir.

Ülkemizde küçük işletmelerin finansal sorunları konusunda yapılan bir araştırmada, 100 küçük girişimciden yalnız 8'i kredi maliyetleri ile ilgili soruları cevaplandırabilmiştir. Geriye kalan, 92 küçük girişimcinin konuya yabancı olmaları sorunun taşıdığı önemi açıkça vurgulamaktadır(104). Küçük girişimcilerin kredi maliyetleri konusunda yeterli bilgiye sahip olmamaları, onların kredi tedarik edebilmelerini zorlaştırdığı gibi, güçlkle alınabilen sınırlı miktardaki kredinin de verimli olarak kullanılmasını engellemektedir.

T.Halk Bankası'nın esnaf, sanatkâr ve küçük sanayiciye verdiği kooperatif kredileri ile sanayi kredilerinin maliyetleri şöyledir: Kefalet Kooperatifleri kefaletiyle verilen kısa vadeli kredilerin maliyeti % 29, orta vadeli kredilerin maliyeti % 31'dir. Bankaca doğrudan verilen kısa vadeli kredi-

(102) "Cumhuriyetin 50. Yılında Esnaf ve Sanatkâr", s.214.

(103) O'Donnell John L., Ali Sait YÜKSEL, A.g.e., s.208.

(104) Ali CEYLAN, "Küçük İşletmelerin Finansal Sorunları", s.338.

lerde maliyet % 29,11, orta vadeli kredilerde % 31,17'dir. Orta ve uzun vadeli sanayi kredilerinin maliyeti ise % 48,27 olmaktadır.

Mevcut durum incelendiğinde; Kefalet Kooperatifleri kefaleti ile verilen kredilerin faizi, bankaca doğrudan verilen kredilerin faizinden düşük olduğu halde her iki kredinin müşteriye olan maliyetinin birbirine çok yakın olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, Kefalet Kooperatifleri'nin ortaklarından % 3 oranında bir gider payı almalarından kaynaklanmaktadır.

Kredilerin müşteriye olan maliyeti üzerinde dururken, bankaya olan maliyetini de gözden kaçırmamak gerekir. Kredilendirmede asıl sorun, kredinin bankaya olan maliyetinin yüksekliğinde görülmektedir. Kredi maliyeti yüksek olduğundan (gerek bizzat paranın maliyeti ve idare-yönetim giderleri arttığından) Banka kaynak yaratamamakta ve ancak Devlet'den aktarılan fonlarla yetinmek durumunda kalmaktadır(105).

Küçük işletmelere verilen kredi maliyetlerinin, normal kredi maliyetleri ve enflasyon oranı karşısında pek yüksek olmamasına rağmen bu kesimin özellikleri dikkate alındığında çok uygun olduğunu da iddia etmek mümkün değildir.

2.2.4.4. Teminat İle İlgili Sorunlar

Küçük işletmelerdeki sermaye yetersizliğinin ana nedeni, piyasada yeterince uzun vadeli, ucuz ve bol kredi bulunmaması görülmekteyse de bunun asıl nedeni; bu kesime diğer Ticari Bankaların yeterli teminatı alamadıklarından kredi açmamalarıdır. Çünkü ülkemizde küçük girişimciler, mesleki tecrübe ve yeteneğinden başka teminatı olmayan bir kesim olup, Ticari Bankaların uzun vadeli kredi vermelerini sağlayacak gerekli teminata sahip bulunmamaktadırlar(106).

(105) Atilla GÖNENLİ, "Türk Küçük İşletmelerinin Kredilendirilmesi", s.18.

(106) Erdiñ CENNETOĞLU, a.g.e., s.13.

Ülkemizde bankalar genellikle kendi kaynaklarını ter-
cihen büyük ve sıhhatli işletmelere ayırmakta, küçük işletme-
lere kredi açarken de kabulü güç koşullar (faiz, teminat, ke-
falet vb.) ileri sürmektedirler. Küçük işletmelerin kredi is-
tekleri çok titiz olarak incelenmekte ve bilhassa özel banka-
lar istedikleri teminatı her zaman verebilecek durumda olma-
yan bu gibi işletmelerin kredi gereksinimlerini karşılayama-
maktadırlar. Bu yüzden küçük işletmelerin kredi sorunlarının
çözümünde normal banka kredilerinden yararlanma olanağı çok
sınırlı kalmaktadır(107).

2.2.4.5. Bürokratik Sorunlar

Kredi ile ilgili formalitelerin çok olması kredi tah-
sislerinin gecikmesine neden olmakta ve arzu edilen zaman
içerisinde sağlanamayan kredi anlamını yitirmekte, çoğu kez
krediden beklenen fayda sağlanamamaktadır(108).

Bu bakımdan küçük girişimcilerin sınırlı olan bilgisi-
ni, finansal gücünü ve zamanını dikkate alarak kredi ile il-
gili formalitelerin en aza indirilmesinin büyük yararları ola-
caktır.

(107) O'Donnell John L., Ali Sait YÜKSEL, A.g.e., s.207.

(108) Ali KARAKOÇ, A.g.e., s.80.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KÜÇÜK SANAYİ İŞLETMELERİNİN FİNANSMAN VE KREDİ SORUNLARININ ÇÖZÜMÜ İÇİN ÖNERİLER

3.1. FİNANSMAN SORUNLARININ ÇÖZÜMÜ İÇİN ÖNERİLER

1- Yatırıma karar veren küçük girişimci, işletmeyi kurmak fikri yanında devren satın almak seçeneğini de incelemelidir. İşletmeyi kurmak yerine hazır bir işi devir almakla, kuruluş aşamasında finansman planlamasına yönelik yapılması muhtemel hataların bir kısmı ortadan kaldırılabılır.

Küçük girişimcinin finansman konusundaki yetersiz bilgi ve deneyimi, kurulacak yeni bir işletmenin sermaye gereksiniminin belirlenmesinde onu finansman sorunlarıyla karşı karşıya getirmektedir. Girişimci bir taraftan varlıklara eksik düzeyde yatırım yapmakla işletmeyi faaliyete geçirememekte, diğer taraftan varlıklara aşırı yatırım yapmakla da işletmeye alma safhasında yetersiz işletme sermayesi yüzünden mevcut kapasiteyi iyi kullanamamaktadır. Bu nedenle küçük işletmeci yapacağı yatırımın ayrıntılı bir listesini hazırlarken gerekli olan yatırım kalemlerini ve bunlara yapılacak harcamaları iyi tahmin etmeli, muhtemel fiyat artışlarının getireceği maliyet ile belli bir süre ailesini geçindirebilecek ek bir fonu yatırım tutarına eklemelidir.

2- Ülkemizde Küçük Sanayi Siteleri Kooperatifleri'nce yapımı gerçekleştiren modern işyerleri, küçük girişimcilerin sabit yatırım harcamalarının seviyesini düşürücü yönde bir rol oynamaktadır. Bu itibarla, halen bu kesimde mevcut olan işyeri açılışını kapatmak için sürdürülen faaliyetlere hız verilmeli ve yapılan çalışmalar desteklenmelidir.

Sabit yatırım harcamalarını kısabilme olanağını veren diğer bir seçenek, işletmede kullanılacak makina ve teçhizatın kiralanması işlemidir. Bu yolla, bir vandan sermaye korunmuş olacak, diğer taraftan da kullanılan makina ve teçhizatın hızlı teknolojik gelişmenin arkasında kalması olasılığının getireceği risk azaltılmış olacaktır.

Öte yandan yan sanayi durumunda faaliyet gösteren işletmelerde yapılan yatırımlar, büyük sanayi işletmelerinin sabit yatırımlarını önemli ölçüde azaltmaktadır. Bu nedenle ara malı üreten küçük sanayi işletmelerinin mevcut makina parkına yönelik modernizasyon yatırımlarında ve kalite ıslahına yönelik ek yatırımlarında büyük sanayi işletmeleri finansal destek sağlamalıdır. Çünkü küçük sanayide üretilen ara mallarının düşük maliyetli ve kaliteli olması, küçük sanayi işletmeleri kadar bu ara mallarının alıcısı durumunda olan büyük sanayi işletmeleri için de büyük önem taşımaktadır.

3- Girdi fiyatlarının tekelleşen amaçlarla küçük girişimciler zararına işlemesi, yapay darlıkların yaratılması ve sonuçta girdi alımlarının kısa vadeli, maliyeti yüksek fonlarla finanse edilmesi bu kesimi güç durumda bırakmaktadır.

Bu güçlüklerle karşı küçük girişimci, satıcı firmaları seçerken dikkatli davranmalı, bunlar arasındaki rekabeti iyi izlemeli ve kendisine uygun teklifler sunabilen firmaları tercih etmelidir.

4- Küçük sanayi işletmelerinde düşük kapasite ile çalışmak sorun olduğu gibi tam kapasite ile çalışmak da sorunlar yaratmaktadır.

Küçük girişimciyi düşük kapasite ile çalışmaya iten nedenlerin başında; yetersiz işletme sermayesi yüzünden girdi alımında nakit sıkıntısı çekilmesi, üretim araçlarındaki yetersizlik ve arızalar ile satışlarda karşılaşılan darboğazlar gelmektedir. Tam kapasite ile çalışıldığında da; stokların birikmesi, biriken stokların eritilmesi sorun olmaktadır.

Diğer taraftan da stoklar artıyorsa, sürümü fazla olan mamullerin üretimine yönelmeli ve stok artışı karşısında üretimi düşürmek yerine fazla üretim potansiyelini kaydırabilecek yeni pazar bölümleri aranmalıdır. Küçük girişimci bu tedbirlere ek olarak, hiç değilse boş kapasitedeki işgücünü değerlendirerek ve onun finansal yükünü azaltmak için anlaşabileceği firmalar adına fason çalışabilir.

5- Nakdin yönetimine her nedense küçük girişimciler gereken önemi vermemektedirler. Bu nedenle de alacaklarını tahsil etmekte ve borçlarını ödemekte güç duruma düşmektedirler. Küçük işletme yöneticileri, nakit girişlerini ve nakit çıkışlarını ilkel metodlarla izlemek yerine; uygun bir nakit bütçesi düzenlemekle yürüyen tahsilatları koğan ödemelere ulaştırmak ve geleceği daha iyi görmek olanağını elde edebilirler.

6- Küçük sanayi işletmelerinde rasyonel bir kredili satış politikası uygulanmamaktadır. Bu nedenle küçük girişimciler duygusal satışlardan kaynaklanan alacaklarını toplamakta güçlük çekmektedirler.

Küçük işletmeciler, kredili satış politikasını belirlerken vade ve iskonto oranını işletmelerinin mali durumlarını

gözönünde tutarak saptamalıdırlar. Öte yandan alacaklar kıymetli evraka (çek, poliçe ve bono) bağlanmalı ve ödemeler de mümkün olduğu kadar çekle yapılmalıdır.

7--Küçük girişimcinin işletme mülkiyetinin kendisinde kalmasına verdiği önem dolayısıyla kuruluştaki ortak istenmemesi, öz sermayesinin sınırlı düzeyde kalmasına yol açmaktadır. Ekonomik koşullar ve artan enflasyon küçük sanayi işletmelerinin sınırlı öz kaynaklarının kısa zamanda tükenmesine neden olmaktadır. Bu nitelikleri ile sermaye piyasasına giremeyen küçük teşebbüsler, orta ve uzun vadeli fon ihtiyaçlarını karşılayamadıkları gibi güven vermeyen malî yapıları ile de kısa vadeli banka kredilerini sağlamakta güçlük çekmektedirler. Bu kesimin ekonomik ve teknolojik gelişmelere intibak edebilmesi için gereksinim duyulan orta ve uzun vadeli fonların sağlanamaması; uzun vadeli yatırımların finansmanında sınırlı olan öz kaynakların ya da yüksek maliyetli kısa vadeli fonların kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu durum, küçük sanayi işletmelerinin finansman sorunlarını artırarak yaşama şanslarını azaltmaktadır.

Küçük sanayi işletmelerinin çağımız koşullarına uygun modern işletmeler halinde faaliyetlerini sürdürebilmesi için yararlanacakları finansman olanaklarının artırılması gerekmektedir. Ancak bu da tek başına yeterli değildir. Bu kesime sağlanan fonlarla, birlikte bu fonların yatırımlarda israf edilmeden kullanılmasını yönlendirecek danışmanlık hizmetlerinin sunulmasının büyük yararları vardır.

8- Küçük sanayicilerin geleneksel yapıdan kurtarılması ve girişimcilik yeteneklerinin artırılması için mesleki eğitime yönelik kurslar açılmalı ve bu kurslara katılma zorunluğu getirilmelidir.

Öte yandan işyeri açmanın ve kendi başına bir işi yapmanın yasal kaidelere bağlanmadığı ülkemizde, ekonomik olmayan bir çok yeni işletme kurulmaktadır. Yeni işletme kurmak yerine güçlü teşebbüs yaratmak için aynı işkolunda faaliyet gösteren benzer işletmelerin kooperatif ya da şirket şeklinde örgütlenmeleri daha akılcı bir yoldur.

9- Küçük girişimcilerin, iş hayatına atılırken işin gerektireceği bilgi ve tecrübe konusunda kendilerini çok iyi tanımaları lazımdır. Aksi halde küçük girişimciler, kendi kaynaklarını olduğu kadar toplumun kaynaklarını da israf etmekle, sosyal sorumluluk duygusuyla bağdaşmayan bir hatanın doğmasına neden olacaklardır.

3.2. KREDİ SORUNLARININ ÇÖZÜMÜ İÇİN ÖNERİLER

1- Öncelikle, küçük işletmelerin ülkemiz genel kredi hacminden aldığı payın artırılması gereklidir. Bu amaçla, ucuz maliyetli resmi kamu fonlarınının T.Halk Bankası'na aktarılması sağlanmalıdır.

2- Küçük işletmelerin kredi olanaklarını artırmak için bankacılık sisteminin işleyiş biçiminin önlenmesi gerekmektedir. Ülkemizde 1983 yılı itibariyle, İlk Yedi Özel Banka'nın toplam mevduattan aldığı pay % 50'nin üzerindedir. Krediyeye dönüşecek bu mevduattan küçük işletmelerin de yararlanmasını sağlamak amacıyla bu bankalar holdinglerle bütünleşmekten caydırılarak, uygun koşullarda kredi verebilen kurumlar haline dönüştürülmelidir.

3- Kredi konusunun temelden halli, kaynak sorunu ile ilgilidir. Bugün küçük işletmelerin tek finansman kaynağı olan T.Halk Bankası kendisine verilen göreve mütenasip olarak yeterli malî kaynakla teçhiz edilmemiştir. Bankanın kaynakları

sermaye, mevduat ve Merkez Bankası Reeskont Kredilerinden oluşmaktadır.

1983 yılı ödenmiş sermayesi 10 milyar lira olan T.Halk Bankası'nın 1984 yılında sermayesinin 15 milyar liraya yükseltilmesi planlanmaktadır. Banka'nın ödenmiş sermayesinin fonksiyon ifa etmesi isteniyor ise konu Devlet tarafından ele alınmalı ve bankanın sermayesi daha fazla artırılmalıdır.

Mevduatın bankaya olan maliyeti yüksek olduğundan bunu düşük faizli kredi olarak vermesi işletmecilik ilkelerine aykırı düşmektedir.

Öteyandan T.C. Merkez Bankası'nın küçük işletmeleri desteklemesi için ilgili banka nezdinde açtığı reeskont kredileri de yeterli düzeyde değildir. Bu desteğin tatminkâr bir düzeye çıkarılması gereklidir.

Kısaca bu konuda alınacak tedbirler, öncelikle bankanın yeterli kaynağa sahip kılınmasına yönelik olmalıdır.

4- Kredilendirme sistemi içerisinde yer alan kesim karmaşık bir niteliğe sahiptir. Bu sistemde esnaf, sanatkâr ve küçük sanayici tek bir baz üzerinden kredilendirilmektedir. Değişik özellikleri olan bu alt kesimlerin kredi gereksinimlerinin ayrı bir düzen içinde ele alınarak karşılanması daha yararlı olacaktır.

5- Küçük sanayi işletmelerine kullandırılmak üzere T.C.Merkez Bankası tarafından "Özel Küçük Sanayi Reeskont Kredisi" açılmalıdır.

6- Banka kredi programına "İşyeri Kredisi"ni de almaktadır.

7- Kredilerin rahat kullanılabilmesi ve olumlu sonuç alınabilmesi için kredilerin çeşitlendirilmesi ve küçük sanayi kesiminde kooperatifleşmenin ve şirketleşmenin tahakkuku gereklidir.

8- T.Halk Bankası'nın kaynak ve olanakları ölçüsünde, toplam kredi hacmi içerisinde firma başına düşen kredi miktarı artırılmalı, kredi limitleri paranın reel değeri dikkate alınarak yeniden ayarlanmalıdır.

9- Kredi maliyetleri, küçük işletmelerin bünyelerine uygun şekilde tespit edilmelidir.

Kredi faiz oranlarının yükseltilmesi zorunluluk arz ediyorsa, bu durumda hiç değilse kredi limitleri yükseltilecek kullanılan kredi miktarının artırılması sağlanmalıdır.

Diğer taraftan, kredilerin kullanıcıya olan maliyetini düşürmek için faiz hadleri sübvansiyon yoluyla ucuzlatılmalıdır. Bu şekilde bir Devlet desteğinin sağlanması küçük işletmelerin yaşama şansını artıracaktır.

10- Projeye dayalı kredilendirmeye ağırlık verilerek, yatırımın teminatını projenin kendisinin oluşturması sağlanmalıdır. Bu yolla teminata kredi, ipoteğe kredi uygulamasından vazgeçilerek çağdaş bir kredi sistemine dönülmüş olacaktır.

T.Halk Bankası'nın 1984 yılından itibaren bir proje servisi oluşturmak suretiyle, pilot yerlerde bu sisteme geçişi küçük sanayi işletmeleri açısından memnuniyet vericidir. Bu sistemle, küçük ve orta sanayi teşebbüslerine proje ve teknik bilgi akışı ile destekleme şeklindeki danışmanlık hizmetlerinin götürülmesi sağlanmış olacaktır.

Yine verilecek kredinin projeye bağlanması ile verimli olmayan işletmelere ve ülke için gerekli olmayan malları üreten mantar teşebbüslere fon aktarılması durdurularak kaynak savurganlığının önüne geçilmesi mümkündür.

11- Ülkemizde, küçük sanayi işletmelerinin finansman sorunlarına yönelik çalışmalarda bulunan Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı (KÜSGET) adı altında, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı bünyesinde bir kuruluş mevcuttur.

KÜSGET; finansman kaynağı bulmakta güçlük çeken küçük girişimcileri çeşitli kredi kaynakları konusunda aydınlatmak, krediyi tahsis edecek olan kuruluşa girişim ve girişimci hakkında bilgi vermek, girişimcilerin finansman planlarına ve kredi ile ilgili belgeleri düzenlemelerine yardımcı olmak konularında danışmanlık hizmeti sunmaktadır.

Bu hizmetin yurt düzeyinde yaygınlaştırılmasının, küçük sanayi kesiminin gelişmesinde büyük yararları olacaktır.

12- Küçük bir işletmenin kredi değerliliği ölçülürken geçmişteki ve şimdiki durumu yanında geleceğin muhtemel gelişimi de dikkate alınmalı, girişimcinin iş yapabilme yeteneği gözden uzak tutulmamalıdır.

13- Yatırım ve işletme sermayesi yetersizliği ya da yönetim ve bilgi eksikliği nedeniyle tam kapasitede çalışmayan küçük işletmelere T.Halk Bankası'nın iştirakinin sağlanması için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

14- T.Halk Bankası, kredilerinin büyük bir bölümünü Esnaf Kefalet Kooperatifleri kefaletiyle küçük girişimcilere vermektedir. Esnaf Kefalet Kooperatiflerinin sayısal yönden az, fakat ortak yönünden çok ve güçlü bir teşkilat oluşturmaları zorunluğu getirilmelidir.

15- Kredi uygulamalarında aksayan yönlerin daha çok bürokratik engellerden ortaya çıktığı bilinmektedir. Bu itibarla, kredi uygulamalarında yapılacak basit değişikliklerle mekanizmaya iyi bir işlerlik kazandırılabilir. Söz gelimi; kırtasiyecilik önemli ölçüde kaldırılarak, karar merciiilerinin sayısı en aza indirilerek, kredi işlemleri mümkün mertebe sadeleştirilerek ve ödemelerde çek sistemi getirilerek uygulamaya bir esneklik kazandırılabilir.

[NOT: Küçük sanayi işletmelerinin finansman ve kredi sorunlarının çözümü için sunulan öneriler konusunda aşağıdaki kaynaklardan yararlanılmıştır:

CEYLAN, Ali. "Küçük İşletmelerin Finansal Sorunları." Küçük İşletmelerin Problemleri ve Çözüm Yolları Sempozyumu. İstanbul:12-13 Aralık 1983.

ESNAF, SANATKÂR, KÜÇÜK SANAYİ. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Yayın No:DPT:1913, Ö.İ.K:298, Ankara:1983.

ÖNADIM, Kasım. "Türkiye'de Esnaf ve Sanatkârlarla İlgili Kredi Politikaları, Finansman Sorunları ve Öneriler" 1983 Yılı Türkiye Sanatkâr ve Küçük Sanayiciler Semineri. İzmir:30 Kasım 1-2 Aralık 1983.

T.HALK BANKASI. 1984 İş Programı.]

S O N U Ç

Ülkemiz ekonomisinin bugünkü duruma gelmesinde küçük sanayi işletmelerinin küçümsenmeyecek bir rolü vardır. Küçük sanayi istatistikleri incelendiğinde görülmektedir ki, ülkemizde bu teşebbüsler gelişmekte ve sanayileşme zincirinin önemli halkalarını oluşturmaktadırlar.

Ne var ki, ekonomideki çeşitli etkinlikleri kadar sorunları da çeşitlilik arzeden bu işletmelerin karşılaştıkları güçlüklerin çözümüne yönelik çalışmaların yeterli düzeyde olduğunu söylemek mümkün değildir.

Küçük sanayi işletmelerinin çeşitli kurum ve kuruluşlarca çeşitli tarihlerde yapılan farklı tanımları mevcuttur. Tanımlardaki bu farklılık, her kurum veya kuruluşun kendi alanında yapacağı çalışmaları etkili kılmak ve ilgili kesime götüreceği hizmetin verimini artırmak amacıyla kaynaklanmaktadır.

Küçük sanayi işletmelerinin halihazırda çözüm bekleyen çeşitli sorunları vardır. Bu sorunları; işyeri ve yerleşim, temin-tedarik, işgücü ve eğitim, üretim ve teknoloji, pazarlama, finansman ve kredi şeklinde sıralamak mümkündür.

Finansman sorunları, küçük girişimcilerin yatırım kararıyla başlamaktadır. Girişimci bu aşamada, işletmeyi bizzat kurmakla ya da mevcut bir işletmeyi satın almakla işe başla-

yabilir. İşletmenin bizzat kurulması halinde girişimcinin sermayeyi varlıklara ne şekilde dağıtacağı büyük bir önem taşır. Sağlıklı bir yatırım için gerekli olan sermayeyi iyi tahmin etmekle başlangıç yatırımından kaynaklanacak finansman sorunlarının belli ölçüde önüne geçilebilir. Teknik yönü ağır basan küçük girişimcinin finansman plânlaması konusundaki bilgi ve deneyiminin sınırlı oluşu dikkate alındığında, söz konusu işin üstesinden gelebilmenin hiç de kolay olmadığı görülmektedir. Aslında satın alma işleminin ayrıntılarını iyi bilen bir girişimci için işletmeyi bizzat kurmak yerine mevcut bir işletmeyi devralmak daha uygun bir seçenek olabilir. Çünkü, bu yolla kuruluştan doğan hatalar belli ölçüde giderilebilir.

İşletmeyi kurmak yeni bir yatırımdır. Yeni bir yatırım ise ayrıntılı bir plânlamayı gerektirir. Küçük girişimci yatırımını plânlayabilecek yeterlikte olmadığı için çoğu kez elindeki sınırlı sermayesini varlıklara yatırımda gereği gibi kullanamamaktadır.

Sabit varlıklara gerekenden çok sermaye bağlamakla ileride işletme sermayesi sıkıntısı çeken küçük girişimci, bunun tersi bir uygulama ile de yeteri kadar sabit varlık oluşturmadığından işletmeyi faaliyete geçirememektedir. O halde sorun, sermayenin sabit varlıklarla dönen varlıklar arasındaki dengesiz dağılımından kaynaklanmaktadır.

Girişimci, kiralama işlemi ile sabit varlıklar üzerindeki yatırımlarını minimize edebilir. Buradan oluşacak sermaye tasarrufunu da dönen varlık yatırımında kullanabilir.

Sabit varlık yatırımını tamamlayan girişimci, işletmeyi faaliyete geçirebilmek için dönen varlıklara gereksinim duyacaktır. Para, mal ve alacak şeklindeki unsurlardan oluşan dönen varlıkların edinimi ve yönetimi girişimci için büyük önem taşımaktadır.

Küçük girişimci, nakit giriş ve çıkışlarını kontrol etmek ve ödemelerde bir sıkışıklıkla karşılaşmamak için uygun bir nakit planlaması geliştirmek zorundadır.

Kredili satış koşullarını belirlerken de işletmenin malî yapısını ve müşterilerinin özelliklerini dikkate almalı ve alacakların yönetimine gereken önemi vermelidir.

Öte yandan uygun bir stok politikası izlenerek, üretimin düzenli yapılması yanında malî bir tasarruf da sağlanabilir.

Küçük sanayi işletmelerinin sermaye yapıları, borçlanma olanaklarının sınırlı olması nedeniyle büyük oranda özkaynaklara dayanmaktadır. Bu itibarla finansman yapılarını, başta özkaynaklar olmak üzere aile ve akrabalarından alınan borçlar ile bankalardan sağlanan krediler oluşturmaktadır. Sermaye piyasasına açılabilme olanağı ise bu teşebbüsler için mümkün olamamaktadır.

Küçük teşebbüslerin ülkemizin genel kredi hacminden aldığı pay, % 4 civarındadır. Bugün bu kesimin tek finansman kaynağı durumundaki T.Halk Bankası'nın kaynaklarının sınırlı düzeyde olması, sağlanan kredi desteğinin yetersiz kalmasına neden olmaktadır.

Ülkemizde uygulanan faiz oranları dikkate alındığında küçük işletmelere açılan kredilerin faizlerinin pek yüksek olmadığı ancak bu kesimin yapısı gözönüne getirildiğinde de pek uygun olduğunu söylemek mümkün değildir. Yine bankacılık sisteminin işleyiş biçimi, kredi miktarlarının düşüklüğü, teminatla ilgili sorunlar ve bürokratik problemler küçük girişimcilerin kredi taleplerinin karşılanmasını güçleştirmektedir.

Bugün bir finansman darboğazı ile karşı karşıya bulunan küçük işletmelerin krediden başka bir finansman olanağı bulabilmeleri oldukça güçtür. Bu durum, kredilendirmenin, bu kesimin yaşaması açısından ne denli büyük önem taşıdığını ortaya koymaktadır.

Küçük sanayi işletmelerinin, sanayileşme hareketindeki rolünün etkinliğini artırmak için bu kesimin sorunlarının çözümüne konuyla ilgili kuruluşların ve bilhassa devletin yardımcı olması gerekmektedir. Bu maksatla sağlanacak kamu desteğinin, salt bir sosyal yardım anlayışı olarak değil de, aynı zamanda bir ekonomi politikasının gereği olarak da değerlendirilmesi daha gerçekçi bir yaklaşım olacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- ABDELSAMAD, M., A.T.KINDLING, T.L.WHEELLEN, "Küçük İşletmelere Yatırım Yapmadan Önce Ne Aranır", Çev. Bülent TOKAT, Eskişehir İ.T.İ. Akademisi Dergisi, Cilt XV, Sayı 2, Haziran 1979.
- AKMUT, Özdemir. "Küçük Sanayi İşletmelerinin Ekonomideki Yeri ve Önemi." Türkiye Madeni Eşya Sanatkarları Federasyonu VI. Dönem Genel Kurul Çalışma Raporu. Ankara: 29 - 30 Mayıs 1984.
- AKMUT, Özdemir. "Türkiye'de İşletmelerin Sermaye Yapıları ve Para ve Sermaye Piyasasından Finansman Olanakları." İşletmelerde Karşılıklı Güçlükler ve Çözüm Yolları. Sempozyum Tebliği, Ankara: 4 Nisan 1984.
- ALPUGAN, Oktay. "Türkiye'de Esnaf ve Sanatkarlarla İlgili Kredi Politikaları, Finansman Sorunları ve Öneriler." 1983 Yılı Türkiye Sanatkar ve Küçük Sanayiciler Semineri, İzmir: 30 Kasım 1-2 Aralık 1983.
- BAŞLIGİL, Hüseyin. "Küçük İşletmelerde Stoklama ve Tedarikleme Sorunları ve Çözümleri." Küçük İşletmelerin Problemleri ve Çözüm Yolları Sempozyumu, İstanbul: 12-13 Aralık 1983.

BAYKAN, Cemile. "Küçük İşletmelerin Sorunları ve Çözüm Yolları." Küçük İşletmelerin Problemleri ve Çözüm Yolları Sempozyumu, İstanbul: 12-13 Aralık 1983.

BEŞİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI (1985-1989). D.P.T. Tasarı Metin, Haziran 1984.

BİRİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI (1963-1967), D.P.T.

BÖGE, Erinc. "Küçük İşletmeler İçin Bir Pazarlama Modeli Denemesi." Küçük İşletmelerin Problemleri ve Çözüm Yolları Sempozyumu, İstanbul: 12-13 Aralık 1983.

BÖRTÜCENE, Demet. Gül ÖZGİRGİN. Ahmet BULDAM. "Çeşitli Ülkelerde Küçük İşletme Tanımları." D.P.T. Sosyal Planlama Dairesi, Şubat 1980.

BULDAM, Ahmet. Sabahattin AFACAN. Aydın BAŞTAN. "Türkiye'de Küçük Sanayi Siteleri." Yayın No: D.P.T.: 1847, S.P.B: 353, Aralık 1982.

CENNETOĞLU, Erdinc. "Küçük Sanayi İşletmelerinin Kalkınmadaki Rolü ve Sorunları." Türkiye Sanayi Kongresi. Makina Mühendisleri Odası, Cilt 1, No: 83, 1972.

CEYLAN, Ali. "Küçük İşletmelerde Sermaye Gereksiniminin Belirlenmesi." Bursa İ.T.İ. Akademisi Dergisi, Cilt VII, No: 3, Eylül 1978.

CEYLAN, Ali. "Küçük İşletmelerin Finansal Sorunları." Finansal Yönetim ve Yatırım Planlaması Dergisi, Yıl 3, Sayı 12, Aralık 1981.

CEYLAN, Ali. "Küçük İşletmelerin Finansal Yönetimi ve Bursa Bölgesinde Bir Uygulama." Bursa: 1982.

CEYLAN, Ali. "Satın Alınacak Küçük Bir İşletmenin Değerlendirilmesi" Finansal Yönetim ve Yatırım Plânlaması Dergisi, Yıl 5, Sayı 17, Mart 1983.

CUMHURİYETİN 50. YILINDA ESNAF VE SANATKÂR. Ankara: Ekim 1973.

DÖRDÜNCÜ BEŞ YILLIK KALKINMA PLÂNI (1979-1983). D.P.T.

ERDOĞANLAR, Necati. "Türkiye'de Esnaf ve Küçük Sanatkârlar ve Kredi Problemleri." İzmir: 1967.

ERSOY, Arif. "Küçük Sanayi İşletmelerinin İktisadî Etkinliklerini Artırmaya Yönelik Bir Yaklaşım." Küçük İşletmelerin Problemleri ve Çözüm Yolları Sempozyumu, İstanbul: 12-13 Aralık 1983.

E.S.K.K. Merkez Birliği Başkanı Sn.Kasım ÖNADIM ile 6.2.1984 de yapılan görüşme.

ESNAF, SANATKÂR, KÜÇÜK SANAYİ. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plâni. Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Yayın No: D.P.T: 1913, Ö.İ.K: 298, Ankara: 1983.

GÖKDUMAN, Nezih. "Dünya'da ve Türkiye'de Küçük İşletmelerin Kalkınmadaki Rolü." Sempozyum Tebliği, Ankara: 17-18 Ekim 1983.

GÖNENLİ, Atilla. "İşletmelerde Finansal Yönetim." 3. bası, İstanbul: 1979.

GÖNENLİ, Atilla. "Türk Küçük İşletmelerinin Kredilendirilmesi" Sevk ve İdare Dergisi, Ocak 1975.

GÜNAL, Alev. "Esnaf ve Sanatkârın Sorunları ve Çözümleri." 2. Türkiye İktisat Kongresi, İzmir: 2-7 Kasım 1981.

GÜVEMLİ, Oktay. "İşletmelerde Finans Yönetimi-Varlıkların Yönetimi." Cilt 1, İstanbul: Aralık 1983.

GÜVEMLİ, Oktay. "İşletmelerde Nakit Akışı Planlaması." İstanbul: Mayıs 1977.

GÜVEMLİ, Oktay. "Mali Tablolar Tahlili." İstanbul: 1981.

İKİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA PLÂNI. (1968-1972). D.P.T.

İLKİN, Akın. "Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi" İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi. İkt. Fak. Yayın No: 343, Çağlayan Basımevi, Birinci Baskı, 1974.

İ.M.B.A. (İletişim Merkezi Basın Ajansı). "Ortadirek Kendini Anlatıyor." Haftalık Ekonomi Bülteni, 30 Ocak 1984.

JOHN, L. O'Donnell. Ali Sait YÜKSEL. "Para Bulma-(Finansman)nın Seçilmiş Konuları." Ankara: 1970.

KARAKOÇ, Ali. "Sanatkâr ve Küçük Sanayi Kuruluşlarının Finansman Sorunu." Türkiye Madeni Eşya Sanatkârları Federasyonu VI. Dönem Genel Kurul Çalışma Raporu. Ankara: 29-30 Mayıs 1984.

KOPARAL, Tenay. "Türkiye'nin Kalkınmasında Küçük Sanayinin Önemi ve Katkısı." Ankara: 1977.

KÖKTÜRK, Mehtap. "Küçük İşletmelerin Pazarlama Sorunları." Küçük İşletmelerin Problemleri ve Çözüm Yolları Sempozyumu. İstanbul: 12-13 Aralık 1983.

NAZLI,Cevdet. "Küçük İşletmelerin Yerleşim, Yatırım, Donatım, Tedarik ve Üretim Sorunları." 1983 Yılı Türkiye Sanatkar ve Küçük Sanayiciler Semineri. İzmir: 30 Kasım, 1-2 Aralık 1983.

ÖLÇÜCÜOĞLU,İ.Adnan. "Küçük Sanayi İşletmelerinde İşgücü Kullanımı Açısından Eğitim" Küçük İşletmelerin Problemleri ve Çözüm Yolları Sempozyumu. İstanbul: 12-13 Aralık 1983.

ÖNADIM,Kasım. "Türkiye'de Esnaf ve Sanatkarlarla İlgili Kredi Politikaları, Finansman Sorunları ve Öneriler." 1983 Yılı Türkiye Sanatkar ve Küçük Sanayiciler Semineri. İzmir: 30 Kasım 1-2 Aralık 1983.

ÖNEN,Rahmi. "Küçük ve Orta Sanayi Teşebbüslerinin Kredi ve Finansman Sorunları." Küçük ve Orta Sanayi Teşebbüslerinin Geliştirilmesi Semineri. M.P.M. Yayını, No: 120, Ankara: 1973.

ÖZ-ALP,Şan. "Küçük İşletmeler." Eskişehir İ.T.İ. Akademisi Yayını, 1971.

SANAYİ BÖLGE SİTELERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'nün 12 Eylül 1980 - 12 Eylül 1983 Yılı Faaliyetleri. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. 1983.

S.T.B. Küçük Sanatlar Dairesi. Küçük Sanat Kooperatifleri.

SAVER,Ertan Ziver. "Küçük Sanayi Politikası ve Kriterleri." D.P.T: 585, S.P.D: 127, Eylül 1968.

TANBERK,Sibel. "Küçük İşletmelerin Yönetimi ve Problemleri." Sevk ve İdare Dergisi, Ocak 1975.

T.HALK BANKASI A.Ş.'in Yeniden Düzenlenmesi Hakkındaki Kanun
Hükmünde Kararname, Resmi Gazete, Mükerrer Sayı: 18205,
28 Ekim 1983.

T.HALK BANKASI 1983 İş Programı.

T.HALK BANKASI 1984 İş Programı.

ULUSOY, A.Şahin. "Türkiye'de Esnaf, Sanatkâr ve Küçük Sanayicilerin Sorunları ve Çözümü İçin Öneriler." 2. Türkiye İktisat Kongresi. İzmir: 2-7 Kasım 1981.

ÜÇÜNCÜ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI. (1973-1977). D.P.T.

